

ERİNLİK (ÖN ERGENLİK) DÖNEMİ KORKU, KAYGI ve DİN İLİŞKİSİ ÜZERİNE BİR ARAŞTIRMA

 Fatma BAYNAL^a

Öz

Erinlik dönemi olarak adlandırılan ön ergenlik dönemi, biyolojik ve psikolojik açıdan bireylerin hayatlarında hızlı bir değişim yaşadığı dönemdir. Soyut düşüncenin geliştiği bu dönemde dini olgulara yaklaşımlar da farklılaşmaktadır. Ayrıca bireyin hayata bakış açısı değişmekte; değişen bedenine, sosyal konumuna karşın yeni korku ve kaygılar oluşturmaktadır. Bu çalışmada erinlik döneminde yaşanan korku ve kaygılar ile din arasındaki ilişkilerin incelenmesi amaçlanmıştır. Çalışmanın amacı doğrultusunda erinlik döneminin genel özellikleri, korku ve kaygılar ile dine karşı yaklaşımlar hakkında literatür çalışması yapılmıştır. Karma desende yapılan araştırmada yapılandırılmış mülakat soruları kullanılmıştır. Nicel veri toplama araçları olarak çocuk anksiyete duyarlılığı, korku tarama ölçeği ile birlikte öznel dindarlık sorusunun da dahil edildiği kişisel bilgi formu oluşturulmuştur. Ankete 10-15 yaş arası 388 kişi katılmış; 17 kişi yaş sınırının dışında olduğu için veri setinden çıkartılmıştır. Mülakata ise 20 erkek 30 kız ve en çok 12-13 yaş arası (%52) bireyler katılmıştır. Ankete 220 kız, 151 erkek olmak üzere yaş ortalaması olarak yine 12-13 aralığında 195 kişi (M=12,49) olduğu tespit edilmiştir. Bu araştırmada, erinlik dönemi bireylerin objelere, imgelere, dini olgulara, toplumsal sorunlara, akademik başarıya ve geleceğe dair korku ve kaygılarının olduğu tespit edilmiştir. Korku ve kaygılarının Covid 19 pandemi süreci veya sınav türleri gibi yaşadıkları döneme göre şekillendiği anlaşılmıştır. Bireylerin korku ve kaygılarına yönelik olarak başa çıkma stilleri geliştirdikleri; bunların arasında dua etme, Allah'a sığınma, güvenme gibi dini içerikli olguların da olduğu görülmüştür. Buna göre bu araştırma sonucunda korku ve kaygının azaltılmasında dinin önemli bir fonksiyon icra ettiği anlaşılmıştır.

Anahtar kelimeler: Din psikolojisi, erinlik, din, korku, kaygı, covid 19.

^a Dr. Öğr. Üyesi, Yalova Üniversitesi, fatmayogurtcu@gmail.com

A RESEARCH ON THE RELATIONSHIP BETWEEN FEAR, ANXIETY AND RELIGION IN THE PUBERTY PERIOD (FIRST ADOLESCENCE)

The period of pre-adolescence, called the era of Puberty, is a period of rapid change in the lives of individuals in biological and psychological terms. In this period, approaches to religious phenomena could be different. In addition, the individual's view of life is changing; it creates new fears and concerns against its changing body and social position. When there is a particular object in fears, concerns are generally objectively free. Fear and anxiety are feelings that exist in people's jokes and protect them from various dangers or negatives. These feelings increase with the mental development process and different fears and anxieties emerge with the first adolescence period. This study aims to examine the relations between the fear and anxiety and religion that were enduring the period of plumbng. The purpose of the study was to study literature on the general characteristics of the period of puberty, fear and anxiety, and approaches to religion. Structured interview questions were used in the research carried out in the hybrid pattern. As quantitative data collection tools, a personal information form has been created, including child anxiety sensitivity, fear scanning scale, and the question of subjective religiosity...

[The Extended Abstract is at the end of the article.]

Giriş

Erinlik dönemi, bireyin çocukluk döneminden gençliğe adımındaki ilk basamak olmakla birlikte fiziksel ve psikolojik açıdan önemli gelişmelerin başladığı bir dönemdir (Oluğ, 2011a, pp. 65-68). 10-15 yaşları arasında başlayan ön ergenlik veya erinlik olarak bilinen bu dönem, biyolojik, psikolojik, sosyal ve zihinsel anlamda bütüncül açıdan ergenlik döneminin başlangıcıdır (Yavuzer, 1998, p. 277).

Erinlik dönemine geçiş öncesinde (6-11 yaş) bireyin zihni sürekli gelişim halinde olmakla beraber soyut düşünce sınırlıdır ve somut düşünce hakimdir. Oyunlar, bilgiye düşkünlük, etkilere açık olma gibi özellikler bu dönemde ön plandadır. Anne ve babanın ilgisi önemli olmakla beraber arkadaşlara çokça önem verme eğilimi görülmektedir (Selçuk, 1990, pp. 95-96). Mantıksal düşünmenin başlamasıyla beraber çocuk, duygusal yaşamında da dengeli bir boyuta geçmektedir. Ayrıca çocuklar, 8 yaşlarından itibaren sözlü becerilerde kendini göstermeye başlayacaktır. Bu dönemde kendi akranlarının görüşlerini paylaşmaya yatkınlık; kendisinden büyüklerin görüşlerine ise karşı çıkışlar olabilmektedir (Yavuzer, 1998, pp. 115-119). Erinlik dönemine gelindiğinde ise mantıklı ve soyut düşünme

yeteneği bir önceki döneme göre daha ileri düzeyde tecrübe edilmektedir (Selçuk, 1990, pp. 117–118).

Kişinin düşündüğü, algıladığı ve tasarladığı tehlikeli duruma karşı tepki göstermesi olarak tanımlanan (Köknel, 1990, p. 16) korkular, 2-3 yaşlarında ortaya çıkmakta; zihinsel gelişim çağı ile birlikte artış göstermektedir. Korkular, ilkel dürtülerimizden kaynaklı olabildiği gibi öğrenilerek de oluşabilmektedir (Albayrak, 1995, pp. 47–50). Özellikle erinlik döneminde sosyal anksiyete gibi çeşitli korku ve kaygılar ortaya çıkabilmektedir (Eroğlu & Odacı, 2019, p. 109; Mercan, 2007, pp. 100–101).

Genelde, yeni olan ve bilinmeyen şeyler tedirgin ettiği için çocuk ilk yıllarında bir çok korku durumuyla karşılaşmaktadır (Yörükoğlu, 1978, p. 220). Ergenlik dönemine gelindiğinde ise korku unsurları farklılaşabilmektedir. Bu dönemde yılan, ses, yangın gibi olay ve nesnelere karşı duyulan korkular; ölüm, hastalık, fakirlik, başarısızlık, gelecek ile ilgili genel korkular; grup içerisinde konuşma yapma, yeni insanlarla tanışma gibi sosyal ilişkilerden duyulan korkular söz konusudur (Kulaksızoğlu, 2005, p. 70).

Kaygı ise somut bir tehlike olmaksızın kişinin yaşadığı huzursuzluk ve tedirginlik halidir (Şahin, 2019, p. 117). Korkular genelde belirli bir durum, bir nesne ile ilişkiliyken; kaygılar, nesnesiz ve belirsiz ruhsal bir durumu ifade etmektedir (Schultz, 1991, p. 7). Psikolojide korku ve kaygılar için farklı yaklaşımlar öne sürülmüştür. Psikodinamik yaklaşımda kaygılar bilinçdışı çatışmalar, savunma mekanizmaları ve gelişimsel süreç içerisinde açıklanırken; öğrenme kuramları kaygılara ilişkin daha çok davranış temelli açıklamalarda bulunmuştur. Bilişsel kuramlar kaygıların, kişilerin duygu durumlarına göre değişiklik arz edeceğini öne sürmüştür; varoluşçu kuramlar ise kaygıyı kişinin anlam arayışının bir neticesi olarak belirtmiştir (Aydın, 2017, pp. 228–230). Kaygının yanıtları hızlandırmada, stresli durumlarla başa çıkmada olumlu etkileri vardır. Ancak bu tepkilerin yoğunluğu veya sürekliliği kaygının patolojikleşmesine neden olabilir (Aydın, 2017, p. 228). Sürekli ve yoğun endişe hali, güncel olaylarla ilgili hissedilen korkular anlamına gelen kaygılar, birinci dünya ülkelerinde yaygın olarak yaşanmaktadır. Bu durum yüksek depresyon, intihar ve madde bağımlılığı oranıyla eşitir (Stewart et al., 2019, pp. 1–4).

Kaygının çocuklar üzerinde olumsuz yönde etkileri olabilmektedir. Çocuklarda sınav kaygısı veya sosyal kaygılar ortaya çıkabilmektedir. Özellikle sosyal yeterlilikler, benlik saygısı ve akademik yeterlilik ile kaygı arasında negatif ilişki görülmüştür (Van Starrenburg & Vd., 2013, pp. 183–

184). Erinlik dönemi olan 10-15 yaş arası dönemlerde ağırlıklı olarak sosyal kaygının ortaya çıktığı görülmektedir (Leahy & Holland, 2009). Ergenlik döneminde ise geleceğe dair görevlere ilişkin yetersizlik duygusu kaygıya neden olabilmektedir (Wolman, 1998, p. 69).

Erinlik dönemi dini açıdan buluşa erme, yani dini sorumluluğun başlangıcıdır. Birey artık çocukluktan çıkmış, İslam dini açısından yapıp ettiklerinden mükellef durumuna geçmiştir. Bu dönemde yaşanan dini tecrübeler çok önemli olup erinin din hakkındaki görüş ve düşünceleri gelecekteki hayatını derinden etkilemektedir (Oluğ, 2011, pp. 65-68). İnsan doğduğunda herhangi bir dine bağlı olarak doğmaz. Çocuğun, dinî inançlarının gelişmesinde aile başta olmak üzere çevrenin ve eğitimin etkisi vardır. Çocukta iç ve dış etkenlerin birleşip oluşturduğu bir dinî inanç söz konusudur. Dış etkenler sosyal ortamı temsil etmektedir. İç etkenler ise dış etkenlerin motivisiyle uyanmaya hazır halde bulunan dinî inanç söz konusudur (Yavuz, 1987, pp. 247-248). Kişi, çocukluk çağında edindiği dini bilgileri ergenlik çağına gelince sorgulayıp din ile ilgili negatif veya pozitif bir karara varabilir (Jersild, 1983, p. 381; J. J. Smith, 1979, p. 216).

Dini konularla ilgili olarak çocukların hazırbulunuşluk seviyelerine göre bilgiler aktarılmadığında ruhsal sorunlar ve davranış bozukluklarına neden olabilecek durumlar ortaya çıkabilmektedir (Selçuk, 1990, p. 42). 13-15 yaş arası bireylerde Tanrı antropomorfik özellikler yerine daha soyut olarak tasvir edilir. Ergenin içinden gelen sevgi, güven gibi duygularla Tanrı ifade edilmeye başlanır (M. Yıldız, 2007, p. 202). Yaşın ilerlemesiyle birlikte çocuktaki Tanrı tasavvuru "gökte" olması gibi tamamen kaybolmamakla birlikte antropomorfik Tanrı anlayışından uzaklaşmaya başlamaktadır. Tecrübeler, din dilinin zenginleşmesi ve kutsala ait kelimelerin derinleşmesi, 7-9 yaşlarında gökte tasavvur edilen Allah'ın 10-12 yaşlarına doğru "Allah her yerde" şeklini almasını sağlamaktadır. Çocuğun yaşı ilerledikçe dualarının içeriği de değişmekte; şeker, oyuncak istemek için yapılan dualar yerini felaketten korunma, sevdiklerinden ayrılmama, ülkenin iyiliği gibi isteklere bırakılmaktadır (Selçuk, 1990, pp. 96-102). 7-9 yaşında cennet, cehennem, melek, şeytan gibi anlamı tam olarak idrak edilmeyen tasavvurlar ileri yaşlardaki (Selçuk, 1990, pp. 103-104) (10-12 yaşlar) çocukların tasavvurlarında eğitim ve öğretimle şekillenmektedir (Yavuz, 1987, p. 256). Buna göre erinlik dönemindeki çocukta var olabilen bazı kaygı ve korkular yanlış bilgilendirme gibi nedenlerden dolayı dinî unsurlar ile ilişkili olabilmektedir.

Bu konuda literatür incelendiğinde erinlik döneminin farklı

özelliklerinin ele alındığı bir çok çalışmanın yapıldığı anlaşılmaktadır. Özyaydın'ın (2006) 6-11 yaş çocuklarının dini gelişiminde korku motifinin rolü adlı çalışması söz konusudur. Şerefli (2008) 30-40 yaşlar arası kişilerde inanç-korku ilişkisi (Sakarya örneği)'ni incelemiştir; Albayrak (1995) ise "Ergenlerin dinî gelişiminde sevgi ve korku motifinin etkinliği" adlı çalışmayı yapmıştır. Bu görüşler doğrultusunda erinlik dönemindeki bireylerin dini algı ve yaşayışında korku ve kaygı unsurlarını inceledik.

Erinlik dönemindeki bireylerin korku ve kaygıları nelerdir? Kaygı ve korkularından kurtulmak için neler yapmaktadırlar? Kaygı ve korkularda dinin fonksiyonu nedir? Bireylerin dine dair nasıl bir yaklaşımı vardır? Erinlik dönemindeki bireylerin kişisel özellikleri korku ve kaygılarda herhangi bir farklılaşmaya neden oluyor mu? Erinlik dönemindeki korku ve kaygıların öznel dindarlık algısı ile ilişkisi var mıdır?

A. Yöntem

1. Araştırmanın Modeli

Sosyal hayatın çok boyutlu olması dolayısıyla gerçeği daha iyi anlamak için nicel ve nitel yöntemler uygulanmaktadır (Şimşek & Yıldırım, 2018). Karma yöntem, bir problemi çok boyutlu bir şekilde anlamak için nitel ve nicel yöntemlerle veri toplama, analiz etme ve bütünleştirmeyi amaçlamaktadır. Karma desende araştırma sorularına göre dört farklı desen türleri vardır (Creswell & Plano Clark, 2015). Araştırmamızda erinlik dönemi korku, kaygı ve din ilişkisini daha ayrıntılı olarak ortaya koymak için karma yöntemlerden yakınsayıcı paralel desen kullanılmıştır. Bu desende nicel ve nitel yöntemle eş zamanlı olarak toplanan verilerin desteklenip karşılaştırılıp veya ilişkilendirilip yorumlanması amaçlanmıştır (Şimşek & Yıldırım, 2018).

2. Araştırma Grubu

Araştırma 10-15 yaşları arasındaki bireylere yönelik olarak gerçekleştirilmiştir. Mülakattan alınan yanıtlar, araştırmaya dahil olan katılımcıların genel özelliklerini belirlemede etken olmuştur. Araştırmaya en çok 12-13 yaş arası (%52) öğrenciler katılmıştır. Mülakata katılanların 20'si erkek ve 30'u kızlardan oluşmuştur.

Nicel araştırmaya ise 220 kız 151 erkek katılmıştır. Araştırmada 10-11 yaş 88, 12-13 yaş 195, 14-15 yaş ise 88 kişinin yaş ortalaması 12,49 çıkmıştır. Araştırmaya katılan bireylerin 9'u ilkokula 293'u ortaokula 69'u ise imam hatip ortaokuluna devam etmektedir. Araştırmada öğrencilerin büyük bir çoğunluğu %38,5 oran ile 8. Sınıf öğrencisidir (4.sınıf %2,4, 5.sınıf %11,3, 6.sınıf %22,9, 7.sınıf %19,7, 8.sınıf %38,5, 9.sınıf %5,1). Araştırmada

katılımcılar ağırlıklı olarak orta gelir düzeyinde olduklarını belirtmiştir. 37 (%10), kişi düşük, 317 (%85,6) kişi orta ve 17 kişi (%4,6) ise yüksek gelir düzeyinde olduğunu belirtmiştir. Katılımcılardan 340 kişi (%91,6) anne ve babalarının birlikte; 31'i ise ayrı (%8,4) olduklarını belirtmiştir. Katılımcılardan ailelerinin dindarlık durumu olarak 1 kişi (%2,7) ailelerinin dine karşı ilgisiz, 281 kişi dindar (%75,7) ve 80 kişi (%21,6) çok dindar olduklarını belirtmiştir.

3. Ölçekler

a. Çocuk Anksiyete Duyarlılığı İndeksi:

Çocuklar için anksiyete duyarlılığı indeksi (ÇADİ) 1991 yılında Silverman, Fleisig, Rabian ve Peterson tarafından 6-17 yaş arası okul çağı çocuklarını kapsayacak şekilde hazırlanmış bir öz bildirim ölçeğidir. Yılmaz ve Kılıç'ın yapmış oldukları Türkçe formunun geçerlik ve güvenilirlik çalışmasında Cronbach Alfa iç tutarlılık katsayısı 0.74 ve test tekrar test güvenilirliği 0.77 bulunmuştur (Yılmaz & Kılıç, 2015, p. 1). Bu araştırmada ise ÇADİ KMO değeri, 0,87 çıkmış ve araştırmanın örneklem yönünden yeterli olduğu tespit edilmiştir. Anksiyete ölçeği Cronbach alpha değeri ise 0,96 olarak tespit edilmiştir.

b. Korku Tarama Ölçeği:

ÇKÖ, ilk kez Wolpe ve Lange'nin (1964) yetişkin versiyonu izlenerek Scherer ve Nakamura (1968) tarafından 80 maddeli ve 5'li Likert tipi olarak sunulmuştur. Daha sonra Ollendick (1983) tarafından geliştirilen Fear Survey Schedule Children Revised ölçeği (FSSC-R), araştırmalarda en çok kullanılan korku tarama ölçeğidir. Elmacı tarafından Türkçe'ye çevrilen ölçek 7 ile 19 yaş aralığındaki farklı yaş gruplarında kullanılmaktadır. Ölçek 7 faktör ve 84 maddeden oluşmaktadır. Ölçekte tehlike ve ölüm korkusu, bilinmeyen korkusu, endişeler, sosyal beklenti korkuları, hayvan korkuları, sosyal korkular ve sosyal uyum korkuları olmak üzere toplamda 84 madde yer almaktadır. Ölçeğin toplam varyansı %40.52; Alpha iç tutarlılık katsayısı ise 0.95'tir (Elmacı, 2008, pp. 103-105).

Bu araştırmada ise korku ölçeğinde KMO değeri, 0,93 çıkmış ve araştırmanın örneklem yönünden yeterli olduğu tespit edilmiştir. Korku ölçeği Cronbach alpha değeri 0,81 bulunmuştur. Uzman kişilerin görüşleri alınarak korku tarama ölçeğine 85. Madde olarak Covid 19 maddesi eklenmiştir.

4. Veri Toplama ve Verilerin Analizi

Araştırmada anket ve mülakat formu hazırlandıktan sonra Yalova

Üniversitesi İnsan Araştırmaları Etik Kuruluna başvurulmuş ve kurulun 11/03/2021 tarih ve 2021/23 sayılı kararı ile formun etik yönden uygun olduğuna dair onay alınmıştır. Anketlerin uygulanması esnasında katılımcılara gerekli bilgilendirme yapılmıştır. Katılımcılar gönüllülük esasına dayalı olarak anketi doldurmuştur. Araştırmanın verileri 13/3/2021 - 1/4/2021 tarihleri arasında toplanmıştır.

Araştıma, karma desenlerden yakınsayan paralel desen ile yürütülmüştür. Bu desende nitel ve nicel desenler eş zamanlı olarak toplanarak ayrı ayrı analiz edilerek sonuçları karşılaştırılır ve bulgular ile ilgili yorum yapılır. Nitel desende belirlenen temalara göre çıkan sonuçların yorumlanması anlamına gelen betimsel analiz kullanılmıştır. Nicel desende ise veriler analiz edilirken IBM SPSS paket programı kullanılmıştır. Pandeminin de etkisiyle çevrim-içi anket sistemi hazırlanarak internet üzerinden katılan bireyler ile yürütülmüştür. Veli rızası doğrultusunda katılımcılara araştırmanın amacı, kimlik belirleyici bilgilerin istenmeyeceği ve sadece bilimsel amaçlar için kullanılacağı belirtilmiştir.

Araştırmada nitel desende katılımcıların korku, kaygı ve din konusundaki görüşlerini toplamaya yönelik yapılandırılmış mülakat formu oluşturulmuştur. Nitel araştırmada çalışma grubunun belirlenmesinde kartopu örneklem modeli kullanılmıştır. Nitel araştırmaya katılanlar, anket araştırmasına dahil edilmemiştir.

Nicel araştırmada ise verilere ulaşmak için tarama yöntemi uygulanmıştır. Anket tekniği ile değişkenlere ait bilgiler elde edilmiştir. Nicel araştırmada ele alınan demografik değişkenlere ilişkin bilgi edinmek amacıyla yaşanan yer, yaş, sosyo-ekonomik düzey, il, öznel dindarlık algısı, sınıf, cinsiyet gibi soruların yer aldığı kişisel bilgi formu hazırlanmıştır. Nicel veri toplama araçları olarak çocuk anksiyete duyarlılığı indeksi, çocuk korku tarama ölçeği ile birlikte kişisel bilgi formu kullanılmıştır. Forma öznel dindarlık algısı ile ilgili soru dahil edilmiştir. İnternet ortamı üzerinden verilere ulaşılması amaçlanmıştır. Anket ve mülakat formlarında ilk olarak çalışmanın amacı hakkında bilgilendirme yapılmıştır. Nicel araştırmada elde edilen veriler IBM SPSS Statistics programıyla değerlendirilmiştir. Gruplar arası karşılaştırmalar t-test, pearson korelasyon ve ANOVA analizi, gruplar arası farkların hangileri arasında olduğunu tespit etmek maksadıyla Scheffe testi ile incelenmiştir. Ölçeklerden elde edilen puanların ortalamaları üzerinden analizler yapılmıştır.

B. Bulgu ve Yorum

Bu bölümde elde edilen veriler bir sıra içerisinde rapor edilecektir.

Öncelikle, nitel araştırma bulgularına yönelik bilgiler tablo ve katılımcıların yorumları şeklinde verilecektir. Ardından, nicel araştırma sonuçları t-test ve ANOVA testleriyle herhangi bir farklılaşmaya yol açıp açmadığına dair bulgular tablolar halinde sıralanacak, sadece anlamlı çıkan sonuçlara ilişkin tablolar verilecektir.

1. Nicel Yönteme İlişkin Bulgular

a. Demografik Özellikler, Korku ve Anksiyete ile İlgili Bulgular

Tablo 1: Cinsiyete Göre Gruplar Arası Karşılaştırmalar (T-Test Sonuçları)

	Cinsiyet	N	Mean	SS.
1: Anksiyete Ortalamaları (t (369) = (4,310; p=,000))	Kız	220	1,82	,370
	Erkek	151	1,66	,352
3: Korku Ortalamaları (t (369) = 5,733; p=,000)	Kız	267	2,02	,369
	Erkek	131	1,80	,367

Anksiyete ve korku ortalamaları ile cinsiyet arasında farklılık olup olmadığını tespitine yönelik yapılan t-test analizinde, anksiyete ve korku ortalamaları cinsiyete göre anlamlı bir şekilde farklılaştığı anlaşılmıştır ($P < 0,05$). Kızlarda anksiyete (1,82) ve korku ortalamaları (2,02) daha yüksek seviyede çıkmıştır.

Tablo 2: Okul Türü ile Gruplar Arası Karşılaştırmalar (ANOVA)

Okul Türü	N	X	SS	F	P	Scheffe	
Anksiyete	1. ilkokul	9	1,871	,236	6,854	,001	2 ve 3 arasında anlamlı farklılık ,002
	2. ortaokul	293	1,724	,370			
	3. İmam hatip	69	1,900	,357			

Katılımcıların gittiği okul türü (1: İlkokul, 2: Ortaokul, 3: İmam hatip ortaokulu) ile anksiyete ve korku ortalamaları arasında yapılan ANOVA analizi, korku ile anlamlı bir ilişki çıkmamakla birlikte ($P > 0,05$, $F = 2,427$) anksiyete ortalamaları ile okul türü arasında $p = ,001$ ($F = 6,854$) düzeyinde anlamlı bir farklılığın olduğunu ortaya koymaktadır. Farklılığın hangi yönde olduğuna yönelik yapılan scheffe testi imam hatip orta okulu ile orta okul arasında anlamlı bir farklılık ortaya çıktığı görülmüştür. Buna göre imam hatip orta okulunda okuyanların anksiyete ortalamaları orta okulda

okuyanlara göre anlamlı bir şekilde daha yüksek çıkmıştır ($p<,002$).

Tablo 3: Sınıf Düzeyi ile Gruplar Arası Karşılaştırmalar (ANOVA)

Sınıf	N	X	SS	F	P	Scheffe	
3: Korku	4	9	1,957	,348	3,860	,002	(6-8) Anlamlı farklılık ,004
	5	42	1,961	,338			
	6	85	2,057	,354			
	7	73	1,973	,394			
	8	143	1,838	,396			
	9	19	1,914	,334			
	T	371	1,936	,383			

Katılımcıların okudukları sınıf düzeyi ile anksiyete ve korku ortalamaları arasında yapılan ANOVA analizi, korku ortalamaları ile sınıf düzeyi arasında $p=,002$ ($F=3,860$) düzeyinde anlamlı bir farklılığın olduğunu ortaya koymaktadır. Farklılığın hangi yönde olduğuna yönelik yapılan scheffe testi 6. Sınıf ile 8. Sınıf arasında arasında anlamlı bir farklılık ortaya çıktığı görülmüştür. Buna göre 6. sınıfta okuyanların 8.sınıfta okuyanlara göre korku ortalamaları anlamlı bir şekilde daha yüksek çıkmıştır ($p<,002$). Anksiyete arasındaki fark $p>0,05$, $F=,849$ şeklinde analiz edilmiştir.

Tablo 4: Gelir Düzeyi ile Gruplar Arası Karşılaştırmalar (ANOVA)

Gelir Düzeyi	N	X	SS	F	P	Scheffe	
3: Korku	Düşük	37	2,098	,410	4,279	,015	(D-0) arasında anlamlılık ,030
	Orta	317	1,922	,364			
	Yüksek	17	1,825	,564			
	Toplam	371	1,936	,383			

Katılımcıların gelir düzeyi ile anksiyete ve korku ortalamaları arasında yapılan ANOVA analizi, anksiyete ile gelir düzeyi arasında herhangi bir anlamlı farklılık olmamakla birlikte ($p>0,05$, $F=,621$) korku ortalamaları ile gelir düzeyi arasında $p=,015$ ($F=4,279$) düzeyinde anlamlı bir farklılık olduğu görülmüştür. Yapılan scheffe testinde farklılığın düşük ve orta düzey arasında olduğu tespit edilmiştir. Buna göre gelir düzeyi düşük olanların korku ortalamaları orta düzeyde olanlara göre anlamlı bir şekilde daha

yüksek çıkmıştır ($p=,030$).

Tablo 5: Yaş ile Gruplar Arası Karşılaştırmalar (Pearson Korelasyon)

			AnksiyeteOrt.	KorkuOrt.
Yaş	Pearson Korelasyon	1	-.021	-.206**
	Sig. (2-tailed)		.692	.000
	N	371	371	371

** 0.01 düzeyinde (2-tailed) değişkenler arasında korelasyon anlamlıdır.

Tablo 5 verileri incelendiğinde, yaş ile korku arasında $p=0,00$ düzeyinde istatistiki bakımdan anlamlı bir ilişkinin olduğu söylenebilir. Korelasyon katsayısının negatif (-) yönde bir değer alması, öngörüldüğü şekilde, ters yönde doğrusal bir ilişkinin olduğunu göstermektedir. Buna göre deneklerin yaşları arttıkça korku düzeyi azalmaktadır.

Tablo 6: Anksiyete ile Korku Arasında Pearson Korelasyon

			AnksiyeteOrt.	KorkuOrt.
AnksiyeteOrt.	Pearson Korelasyon	1	.419**	
	Sig. (2-tailed)		.000	
	N	371	371	

** 0.01 düzeyinde (2-tailed) değişkenler arasında korelasyon anlamlıdır.

Tablo 6 verileri incelendiğinde, anksiyete ile korku arasında $p=0,00$ düzeyinde istatistiki bakımdan anlamlı bir ilişkinin olduğu söylenebilir. Korelasyon katsayısının pozitif (+) yönde bir değer alması, öngörüldüğü şekilde doğrusal bir ilişkinin olduğunu göstermektedir. Buna göre deneklerin anksiyeteleri arttıkça korku düzeyleri de artmaktadır.

Bulgulara genel olarak bakılacak olursa cinsiyet, yaş, sosyoekonomik durum, sınıf düzeyi ve okul türünün korku veya anksiyete üzerinde etkili olduğu ortaya çıkmıştır.

b. Öznel Dindarlık Algısı, Korku ve Kaygı ile İlgili Bulgular

Bu bölümde katılımcılara erinlik çağında olmaları nedeniyle ağırlıklı olarak dindarlığın inanç boyutuna dair sorular sorulmuştur. Buna göre öznel dindarlık ve Allah algısı ve dua hakkında sorular yöneltilmiştir. Anket verilerine göre bulgular değerlendirilmiştir.

Katılımcılara “kendinizi dindar biri olarak tanımlıyor musunuz?”

sorusu sorulmuştur. Katılımcılardan 254 kişi (%68,5) “evet”, 30 kişi (%8,1) “hayır” ve 87 kişi (%23,5) “kararsızım” demiştir.

Katılımcılara Tanrı tasavvuru hakkında görüşlerini almak için “Allah” kelimesi size neyi çağrıştırıyor?” sorusu sorulmuştur.

Tablo 7: Allah Algısıyla İlgili İfadeler

Allah kelimesi size neyi çağrıştırıyor?			
Sonsuz sevgi sahibi olan	134	Kainatın sahibi	5
Affedici olan	129	Yüce olan	5
İtaat edilmesi gereken	71	Fikrim yok	3
Yaratan	21	Tek olan	2
Hepsi	9	Allah'a inanmıyorum	1

“Allah kelimesi size neyi çağrıştırıyor?” sorusuna katılımcılar, “sonsuz sevgi sahibi olan” (134 kişi), “affedici olan” (129 kişi), “itaat edilmesi gereken” (71 kişi), “yaratan” (21 kişi), “hepsi” (9), “kainatın sahibi” (5 kişi), “yüce olan” (5 kişi), “fikrim yok” (3 kişi), “tek olan” (2 kişi) ve “Allah'a inanmıyorum” (1 kişi) demişlerdir. Tablo 1'den anlaşılacağı üzere katılımcıların Allah ile ilgili tasavvurlarının sevgi ve affetme ekseninde olduğu tespit edilmiştir.

Tablo 8: Dua ile İlgili Tutumlar

En son ne için dua ettiniz?		En son ne zaman dua ettiniz?	
Ailem ve kendim için	55	Dün	58
Covid -19'un bitmesi	31	Birkaç gün önce	44
LGS/Sınavlarda başarılı olmak için	46	Bugün	36
Sevdiklerimin ve kendi sağlığım için	28	Her akşam yatmadan önce	25
Ekonomik durum ve maddi istekler	27	Her zaman	20
Gelecek	10	Namazlarda	15
Huzurlu/mutlu olmak	9	Bir hafta önce	14
Şükretmek için	9	Bir ay önce	4
Vatan,millet,Müslümanlar	8	Yemeklerde	2
Affedilmek	7	1 yıl önce	2
Vefat edenler	5	Ezan vakitlerinde	1
Uyumak için	3	3 yaşımdayken	1

Araştırmada “en son ne zaman ve niçin dua ettiniz?” sorusu sorulmuştur. Çıkan sonuçlara göre “dün” (58 kişi), “birkaç gün önce” (44 kişi), “bugün” (36 kişi), “her akşam yatmadan önce” (25 kişi), “her zaman” (20 kişi), “namazlarda” (15 kişi), “bir hafta önce” (14 kişi), “bir ay önce” (4 kişi), “yemeklerde” (2 kişi), “1 yıl önce” (2 kişi), “ezan vakitlerinde” (1 kişi), “3 yaşımıdayken” (1 kişi) gibi yorumlar ile sık sık dua edildiği katılımcıların ifadelerinden anlaşılmıştır.

Katılımcılara “en son ne için dua ettiniz?” sorusuna “ailem ve kendim için” (55 kişi), “Covid-19’un bitmesi için” (31 kişi), “LGS/Sınavlarda başarılı olmak için” (46 kişi), “sevdiğim ve kendi sağlığım için” (28 kişi), “ekonomik durum ve maddi istekler için” (27 kişi), “gelecek için” (10 kişi), “huzurlu/mutlu olmak” (9 kişi), “şükretmek için” (9 kişi), “vatan, millet, Müslümanlar için” (8 kişi), “affedilmek için” (7 kişi), “vefat edenler için” (5 kişi), “uyumak için” (3 kişi) gibi sebepler için dua ettiklerini belirtmişlerdir. Katılımcıların maddi isteklerinin içerikleri arasında köpek, telefon veya bilgisayar isteğinin yanında evlerinin olması, babanın işe girmesi gibi istekleri görmektedir. Bu ifadelerle birlikte “arkadaşla buluşma”, “dersin boş olması”, “babam ondan ayrılсын”, “kötülüklerden korunmak”, “hafızlığın bitmesi”, “yalnız hissetmemek”, “otobüsün gelmesi”, “isteklerin karşılanması”, “hayırlısının olması”, “iyi bir kul olmak” “dünya gezisi yapmak”, “korktuğum zaman”, “iyi bir dünya için”, “ölmek”, “cennete gitmek”, “oyun oynamak”, “kimse susuz kalmasın”, “istediğim kitap çıksın” gibi nedenlerden ötürü dua ettiklerini belirtmişlerdir.

Tablo 9: Öznel Dindarlık ile Gruplar Arası Karşılaştırmalar (ANOVA)

Öznel Dindarlık	N	X	SS	F	P	Scheffe	
1: Anksiyete	Evet	254	1,726	,378	4,812	,009	(E-K) Anlamlılık ,009
	Hayır	30	1,747	,318			
	Kararsızım	87	1,867	,350			
	Toplam	371	1,761	,371			

Yapılan ANOVA testine göre korku ortalamaları ile öznel dindarlık arasında anlamlı bir farklılık bulunamamıştır ($P>0,05$, $F=1,102$). Katılımcıların öznel dindarlık algıları ile anksiyete ve korku ortalamaları arasında yapılan ANOVA analizi, anksiyete ortalamaları ile öznel dindarlık arasında $p=,009$ ($F=4,812$) düzeyinde anlamlı bir farklılığın olduğunu ortaya

koymaktadır. Scheffe testinde kendisini dindar olarak görmeyen veya kararsız olanların dindar olarak algılayanlara göre anksiyete ortalamaları daha yüksek çıkmıştır ($p=,009$).

Genel olarak katılımcıların kendilerini dindar olarak ifade ettikleri, sık sık ve gündelik meselelerden toplumsal sorunlara kadar dua ettikleri tespit edilmiştir. Dindarlığın anksiyete üzerinde negatif yönde etkisi olduğu görülmüştür.

2. Nitel Araştırmaya İlişkin Bulgular

Bu bölümde nitel araştırma bulgularıyla ilgili veriler aktarılacaktır. Bu amaçla bazı veriler nicelleştirilerek verilecek; katılımcıların önemli görülen yorumları aktarılacaktır. Analiz sürecinde gerekli durumlarda nicelleştirmelere de gidilecektir. Katılımcıların gerçek adlarına yer verilmeyecektir.

a. Dini Hayata İlişkin Bulguların Değerlendirilmesi

Katılımcılara din ile ilgili bazı sorular sorulmuştur. Katılımcılar “dindar olduğunuzu düşünüyor musunuz? Sorusuna 44 kişi “evet” 6 kişi ise “hayır” yanıtını vermiştir.

Katılımcılara “Allah kelimesi size neyi çağırıyor?” Sorusu yöneltilmiş; yaratan ($n=23$), yüce ($n=11$), koruyan ($n=3$), İslam ($n=3$) teklif ($n=3$), güzel ($n=2$) ve affedici olan ($n=3$) ifadelerini kullanmışlardır. Esra (13 yaş) kodlu katılımcı Allah hakkında “göremediğimiz ama varlığını bize çevremizdeki yarattığı varlıklarla belli eden...” Tabirini kullanmış; Harun (13 yaş) “benim var olma sebebim. Beni en çok seven, benim en çok sevdiğim” şeklinde ifade etmiş; Serpil (13 yaş) “nereye baksam Allah’ı görüyorum.” Şeklinde izah etmiş; Osman ise (12 yaş) “Allah benim yaratıcım ona saygı ve sevgi duyuyorum. Onun için ve kendim için ibadetlerimi gerçekleştiriyorum” olarak düşüncelerini ifade etmiştir.

Katılımcılara dini inançları gereği neler yaptıkları sorulmuştur. Kur’an okuma ($n=17$), namaz kılma ($n=30$), dua etme ($n=18$), oruç tutma ($n=24$), zikir çekme ($n=2$) ve haramlardan kaçınma ($n=3$), iyilik yapma ($n=2$) gibi ibadetleri yerine getirmeye çalıştıklarından bahsetmişlerdir. Filiz (13 yaş) “dua ediyorum, oruç tutuyorum Allah’ın zor zamanlarımda veya normal zamanlarımda yanımda olduğunu beni koruduğunu düşünüyorum dua kadar güzel şey var mı?” olarak düşüncesini ifade etmiştir. İbrahim (10 yaş) “dua okuyorum bazen babamla Cuma’ya gidiyorum.” diyerek yapmış olduğu ibadetleri aktarmıştır. Musa ise (14 yaş) “Allah’ın ve peygamberimizin yapmayı tercih ettiği şeylere uyuyorum, haram şeylerden uzak durmaya çalışıyorum namaz çok kılmıyorum unutkanlığım olduğu için genellikle

kaçırıyorum” şeklinde ifade etmiştir. Bazı katılımcılar ise “yalan söylememek” gibi ifadeler kullanmışlardır. Ayrıca temizliğe dikkat etmenin dini açıdan önemli olduğunu düşünen katılımcılar da söz konusudur.

Katılımcılara “dini inancınız gereği nelere dikkat ediyorsunuz?” sorusuna verilen yanıtlardan çıkan kodlar, günah işlememek (n=3), haramdan kaçınmak (n=10), kötülük yapmamak / iyi davranmak (n=3), kalp kırmamak (n=2), kötü sözler söylememek (n=8), temizliğe dikkat etmek (n=2), ahlaklı olmaya dikkat etmek (n=2), dedikodu yapmamak (n=2), yalan söylememek (n=7), giyim/tesettüre dikkat etmek (n=2) şeklinde olduğu aktarılan ifadelerden anlaşılmıştır. Ahmet (14 yaş) “sigara, alkol gibi şeylerden uzak duruyorum. Haram ve günah işlememeye çalışıyorum.” Şeklinde yorum yapmıştır. Selim ise (10 yaş) “güzel ahlaklı olmaya, yalan söylememeye dikkat ediyorum” demiştir.

Katılımcıların ailelerinin dindarlık düzeyleri ile ilgili olarak 18 kişi çok dindar, 32 kişi ise dindar olarak tanımlanmışlardır. Öz bildirim ifadelerine bakıldığında katılımcıların çoğunluğunun kendilerini dindar olarak nitelendirdikleri anlaşılmaktadır. İbadetler hakkında bilgi sahibidirler ve ahlaki kuralları dinin bir gereği olarak değerlendirmektedirler.

b. Korkular ile İlgili Bulguların Değerlendirilmesi

Tablo 10: Korku Türlerine Dair Bulgular

Nelerden korkarsınız?		Şu an en çok korktuğunuz şey?	
Allah	14	Covid 19	8
Karanlık	6	Ailemi/sevdiklerimi kaybetmek	8
Günahişlemek/Cehenneme gitmek	6	Allah	6
Böcek,örümcek,yılan vb.	6	Yok/bilmiyorum	6
Köpekler,vahşi hayvanlar vb.	5	Sınavlarda başarısızlık	5
Deprem/afetler vb.	3	Köpekler	3
Sevdiklerimi kaybetmek	3	Ölüm	3
Sınav	3	Deprem	3
Yangın	2	LGS	3
Palyaçolardan	2	Haramlar/günah işlemek	2

Katılımcılara “nelerden korkarsınız?” sorusuna, “Allah” (n=14),

“karanlık” (n=6), “böcek, örümcek, yılan vb.” (n=6), “günah işlemek/Cehenneme gitmek” (n=6), “köpek, vahşi hayvanlar vb.” (n=5), “deprem, afetler vb.” (n=4), “sevdiklerimi kaybetmek” (n=3), “sınav” (n=3), “palyaçolar” (n=2), “yangın” (n=2) gibi çeşitli korkularını aktarmışlardır. Bunların dışında “anne ve babama hayırsız evlat olmaktan”, “savaştan”, “yükseklikten”, “silahlardan”, “hırsızlardan” “okyanusta tek başıma kalmaktan”, “adaletsizlikten”, “hızdan”, “kötü olan herşeyden”, “salgın hastalıklardan”, “kötü insanlardan”, “dini görevlerimi yapamamaktan” gibi yanıtlar verilmiştir. Serhat kod adlı katılımcı (11 yaş) “tövbe ettiğimde Allah kabul etmez diye korkarım” ifadesini kullanmıştır. Çiğdem ise (10 yaş) “günah işlemekten ve Allah rızasını alamamaktan korkarım” demiştir. Buna göre Allah korkusu ile ilgili olarak katılımcıların Allah rızasını önemsedikleri görülmektedir.

Katılımcılar “Şu an en çok korktuğunuz şey nedir?” sorusuna “ailemi/sevdiklerimi kaybetmek” (n=8), “Covid-19” (n=8), “Allah” (n=6), “yok/bilmiyorum” (n=6), “sınavlarda başarısızlık” (n=5), “köpekler” (n=3), “ölüm” (n=3), “deprem” (n=3), “LGS” (n=3), “haramlar/günah işlemek” (n=2), gibi ifadelerde bulunmuşlardır. Şu an nelerden korktuklarıyla ilgili olarak ayrıca cinayetlerden, kötü insanlardan, haksızlıktan, korku filmlerinden, sağlığımın bozulmasından, palyaçolardan korktuklarını belirtenler olmuştur. Murat (10 yaş) “genellikle korku filmlerinden ve biri gizlice arkamda yaklaşip korkuttuğunda ve Allah’tan.” Şeklinde korkularını sıralamıştır. Belkıs ise (13 yaş) “günahlarımın affedilmemesi dışında hiçbir şeyden...” korkmadığını belirtmiştir. Katılımcıların genelde en çok korktukları varlık “Allah” olmakla birlikte şu ana gelindiğinde hayati bir tehdit uyandıran koronavirüse yakalanma ve koronavirüs nedeniyle ölme korkusuna bağlı ölümler, Allah korkusunun önüne geçtiği görülmektedir. Nitekim Hökelekli’nin aktardığı üzere ölümü ötelemek için insanlar en yeni teknolojiler üretseler ya da onları mutlu edecek uğraşlar edinseler de insanın bilinçaltında ölüm korkusu varolamaya devam etmektedir. Ayrıca bazı araştırmalarda inançlı kişilerin bilinçdışında ölüm korkusuyla daha çok meşgul oldukları tespit edilmiştir (Hökelekli, 1991, pp. 83–85).

Katılımcılara hayatlarında korku uyandıran dini konular sorulmuştur. “dini inancınız ile ilgili herhangi bir korkunuz var mı?” sorusuna çoğunlukla yok (30 kişi) demişlerdir. Katılımcılardan bazıları ise Allah (5 kişi), günah işlemek (5 kişi) ve cehenneme gitmek (4 kişi) olarak korkularını ifade etmişlerdir. Osman (12 yaş) “..Bazı ibadetlerimi yaparken doğru yaptım mi diye korkuyorum” demiştir. Esra ise “azap görmekten korkuyorum” şeklinde yorum yapmıştır.

Tablo 11: Korkulardan Uzaklaşmak ile İlgili Yorumlar

Korkularınızdan uzaklaşmak için neler yaparsınız?	
Dua ederim	16
Düşünmemeye çalışırım/güzel şeyler düşünürüm	10
Korkularımın üzerine giderim	9
Müzik dinlerim	4
Sevap işlerim/dini emirlere uyarım	3
Kitap okurum	2

Kişinin problemler karşısında olumlu bir tavır geliştirmek, anlamı ve kontrolü tekrar sağlamak adına mücadele etmesini sağlayan başa çıkma yöntemlerinin dini ve seküler olmak üzere çeşitleri vardır. Dini açıdan başa çıkmayla ilgili olarak olumlu başa çıkma ve olumsuz başa çıkma şeklinde ikiye ayrılmaktadır. Dua etme, Allah'ın yardımından umut kesmeme olumlu dini başa çıkma iken Allah tarafından cezalandırıldığını, unutulduğunu düşünme ise olumsuz dini başa çıkma yöntemlerindedir (Merey & Lokmanoğlu, 2019, p. 1120). Yapılan birçok araştırma sonucunda olumlu dini başa çıkmanın insanların stresle, travmayla başa çıkmalarında etkili olduğu görülmüştür (S. Uysal, 2019, p. 304).

“Korkularınızdan uzaklaşmak için neler yaparsınız?” sorusuna “dua ederim” (n=16), “düşünmemeye çalışırım/güzel şeyler düşünürüm” (n=10), “korkularımın üzerine giderim” (n=9), “müzik dinlerim” (n=4), “sevap işlerim/dini emirlere uyarım” (n=3), “kitap okurum” (n=2) gibi yanıtlar vermişlerdir. Asım (14 yaş), “genelde korkularımdan uzaklaşmak yerine o korkulara alışmaya çalışırım” demiştir. Semiha ise (13 yaş) “tek başıma sokağa çıkmam ve haksızlık varsa canım pahasına da olsa engellerim, haklıysam konuşurum” yorumunu yapmıştır. Esra ise (13 yaş) korkularından uzaklaşmak için “televizyonda müzik dinlerim ve resim yaparım” ifadelerini kullanmıştır. Bu yorumlarla birlikte ağlarım, oyun oynarım, resim yaparım, aileme anlatırım, hayvanlarla ilgilenirim, okyanuslardan uzak dururum, maske takarım, mesafemi korurum, ders çalışırım gibi korkularla alakalı başa çıkma yöntemlerini aktarmışlardır.

c. Kaygılar ile İlgili Faktörlerin Değerlendirilmesi

Tablo 12: Kaygılar ile İlgili Yorumlar

Sizi kaygılandıran şeyler nelerdir?	Şu an en çok kaygı duyduğunuz şey nedir?

Sınavlar/LGS	9	LGS	12
Ailemi kaybetmek	6	Gelecek	6
Covid 19	4	Sağlığı kaybetmek/Covid 19	5
Gelecek	4	Kaza yapmak/zarar görmek	2
Okul	2	Aileyi kaybetmek	2

Katılımcılara “sizi kaygılandıran şeyler nelerdir?” sorusuna “sınavlar/LGS” (n=9), “ailemi kaybetmek” (n=6), “Covid 19” (n=4), “gelecek” (n=4) ve “okul” (n=2) olarak ifade etmişlerdir. Bu yorumlarla birlikte “zarar görmek”, “karne”, “hata yapmak”, “kalbimin bazen hızlı atması”, “ahiret”, “yaşam şartları”, “cehennem”, “arkadaşsızlık”, “kaza yapmak”, “ölüm”, “deprem”, “babamın hastalığı”, “vücut kısıklığı”, “tanımadığım bir ortama girmek” ve “inancı kaybetmek” gibi kaygılardan bahsetmişlerdir.

“Şu an en çok kaygı duyduğunuz şey nedir?” sorusuna katılımcılar LGS (n=12), gelecek (n=6), kaza yapmak/zarar görmek (n=2), sağlığı kaybetmek/Covid 19 (n=5), aileyi kaybetmek (n=2) ve okul (n=2) olduğunu belirtmişlerdir. Ayrıca deprem, ölmek, babamın kanser tedavisi, küçük düşürülmek, sorumluluklarımı yerine getirememek, harama bulaşmak gibi yanıtlar da verilmiştir. Nergis kod adlı katılımcı (13 yaş) “pandemi nedeni ile geleceğimi görememek”; Sultan ise (12 yaş) “ya virüs hiç bitmezse?” şeklinde pandemi ile ilgili kaygılarını dile getirmişlerdir.

Tablo 13: Dini İnançla İlgili Kaygılar

Dini inancınız ile ilgili sizi neler kaygılandırır?	
Kulluk görevini yapamamak	8
Bilmiyorum/yok	8
Günah işlemek	7
Dinden uzaklaşmak/çıkılmak	6
Cehenneme gitmek	5
Dinin unutulması	3

Dini inancınız ile ilgili sizi neler kaygılandırır? Sorusuyla ilgili olarak “kulluk görevini yapamamak” (n=8) ve “bilmiyorum/yok” (n=8), “günah işlemek” (n=7), “dinden uzaklaşmak/çıkılmak” (n=6), “cehenneme gitmek” (n=5), “dinin unutulması” (n=3), şeklinde kodlamalar ortaya çıkmıştır. Bu

yorumlar dışında “ahiret”, “günahlarımın affedilmemesi”, “kötü insanlar”, “Allah’ın sevmediği kul olmak” gibi yorumlar yapılmıştır.

Elif (12 yaş) “dua okumadan uyursam kaygılanabilirim” demiştir. Sevgi ise (12 yaş) “ya birgün dinimden vazgeçmek zorunda kalırsam?” ifadesiyle mürted olmaktan korktuğunu ifade etmiştir.

Tablo 14: Kaygı Kontrolüyle İlgili Bulgular

Kaygılarınızı kontrol etmek için neler yapıyorsunuz?	
Olumlu düşünmek	10
Hiçbir şey	8
Sakin kalmaya çalışmak	7
Hobiler (müzik,hayvanlar, internet vb.)	4
Sohbet etmek/danışmak	4
Kaygıların üzerine gitmek	4
Dua etmek	2
Ders çalışmak	2

“Kaygılarınızı kontrol etmek için neler yapıyorsunuz?” “dua etmek” (n=2), “olumlu düşünmek” (n=10), “sakin kalmaya çalışmak” (n=7), “sohbet etmek/danışmak” (n=4), “hobiler (müzik, hayvanlar, internet vb.)” (n=4), “kaygıların üzerine gitmek” (n=4), “ders çalışmak” (n=2), “hiçbir şey” (n=8) gibi yorumlar yapmışlardır. Bunların dışında dikkatli davranmaya çalışıyorum, daha çok bağlanıyorum, yalnız kalmaya çalışıyorum, ağlıyorum gibi cevaplar verilmiştir. Zehra (13 yaş) “hobilerimle uğraşıyorum ya da çoğunlukla telefona bakıyorum.” Şeklinde düşüncelerini ifade etmiştir. Keriman (13 yaş) “dua ediyorum ve kendimi motive ediyorum” demiştir. Sibel ise (10 yaş) “kaygılandığım konuları tekrar gözden geçiriyorum” ifadesinde bulunmuştur.

Korku ve kaygı duyduğunuz anlarda dini inancınızın nasıl bir etkisi oluyor? Sorusuna katılımcılar, “dua ederek rahatlama” (n=17), “Allah’a sığınma/varlığını hissetme” (n=8), “güven ve huzur duyma” (n=7), “etkisi yok” (n=5) ve “Namaz kılma” (n=2) gibi ifadelerde bulunmuşlardır. Katılımcılar arasından Emre (10 yaş) “etrafımda melekler var gibi hissediyorum” şeklinde düşüncesini aktarmıştır. Murat (11 yaş) “dua ederek rahatlıyorum. Allah’ın beni sevdiğini düşünüyorum.” Demiştir. Aslı ise (14 yaş), “inancım yok, kendime her şeyin yoluna gireceği telkininde

bulunuyorum.” diyerek inançsız olduğu için kendisine telkinde bulunduğunu açıklamıştır.

Katılımcıların ifadelerine göre imgeler, objeler ve gelecekle ilgili belirsizlikler ile ilgili çeşitli korku ve kaygıları vardır. Bu duyguları ötelemek adına çeşitli yöntemlere başvurmaktadır. Bunların arasında dua etmek gibi dini başa çıkma stilleri de yer almaktadır.

C. Tartışma

Araştırmamızda erinlik dönemi din, korku ve kaygı arasındaki ilişki karma yöntem uygulanarak tespit edilmeye çalışılmıştır. Çalışmada nicel verilere bakıldığında çocuk anksiyete durum indeksi ve korku tarama ölçeği ile ilgili ortalamalar ile cinsiyet arasında yapılan t testi sonucunda cinsiyet ile anksiyete ve korku ortalamalarının anlamlı bir şekilde farklılaştığı tespit edilmiştir ($P<0,05$). Kızlarda anksiyete ve korku ortalamalarının erkeklere oranla daha yüksek seviyede olduğu anlaşılmıştır. Karşı'nın araştırmasında da benzer şekilde kadın öğrencilerin sınav kaygısı düzeylerinin erkeklerinkinden daha yüksek olduğu bulunmuştur (Karşı, 2019, p. 203).

Konuyla ilgili olarak araştırmalarda farklı sonuçlara rastlamak mümkündür. Araştırmaların bazılarında kızların erkeklere oranla olumlu sosyal davranışlarının (Toktamış, 2008, pp. 115–118), akademik başarılarının (Soner, 1995, pp. 250–251), dindarlıklarının (V. Uysal & Turan, 2019, p. 191) daha yüksek olduğu rapor edilmiştir. Bazılarında ise erkeklerin psikolojik sağlamlık ve mutluluk düzeyleri daha yüksek (Kılıç, 2019, pp. 73–74), (Karşı, 2018, p. 161), kaygı düzeyleri daha düşük çıkmıştır (Kaya & Varol, 2004, p. 61).

Işık'ın ergenlerde psikolojik sağlamlık ile ilgili yapmış olduğu araştırma sonucunda ise cinsiyet değişkeninin etkisiz olduğu tespit edilmiştir (Işık, 2019, p. 51). Toplumsal cinsiyet konusunda bireylerde cinsiyetin yavaş yavaş dezavantaj olarak kalkmasına rağmen (Işık, 2019, p. 51) kalıtsal farklılıkların psikolojik açıdan etkilerinin önemli olmaya devam ettiğini söyleyebiliriz.

İlkokul, ortaokul ve imam hatip orta okuluna giden katılımcılarla ilgili olarak anksiyete ve korku ortalamaları arasında yapılan ANOVA analizinde anksiyete ortalamaları ile okul türü arasında $p=,001$ ($F=6,854$) düzeyinde anlamlı bir farklılık ortaya çıkmıştır. Yapılan Scheffe testi sonucunda imam hatip orta okulunda okuyanların anksiyete ortalamalarının orta okulda okuyanlara oranla anlamlı bir şekilde daha yüksek çıktığı bulgulanmıştır ($p<,002$).

Bu çalışmada imam hatip ortaokulunda okuyanların dini konularda

aldığı bilgilerin onlarda sorumluluk duygularını artırdığı ancak bu sorumlulukları yerine getirmede, derslerde ve sınavlarda başarılı olma gibi beklentiler dolayısıyla yetersiz kalabileceği düşüncesi imam hatip öğrencilerinin daha fazla kaygı duymasına yol açtığı söylenebilir. Nitekim Kurtulan ve Kararımak'ın araştırmalarına göre dini eğitim alanların almayanlara oranla daha fazla ölüm kaygısı yaşadıkları, tinsellik eğilimlerinin daha düşük olduğu ve dış güdümlü dindarlık eğiliminde oldukları görülmüştür (Halıcı Kurtulan & Kararımak, 2016, p. 163). Bu araştırmaların aksine, Kartopu'nun araştırmasında İmam hatip lisesi öğrencilerinin turizm lisesi ve düz liseye göre sorumluluk ve sürekli kaygı oranları daha düşük çıkmıştır (Kartopu, 2012, p. 167). Kaygı, bireyin harekete geçmesi ve üretkenliği için olması gereken bir duygudur. Burada önemli olan kaygı düzeyinin çok yüksek veya çok düşük olmaması gerektiğidir.

ANOVA testi sonucunda gelir düzeyi ile korku ortalamaları arasında anlamlı bir farklılık olduğu $p=,015$ ($F=4,279$); maddi durumu düşük olanların orta düzeyde olanlara oranla korku ortalamalarının daha yüksek olduğu ortaya çıkmıştır ($p=,030$). Yapılan araştırmalarda yaş ve cinsiyet etkeni ile birlikte yaşam koşullarının, toplumsal, ekonomik ve kültürel değişimlerin ergenlerin korkularında etkili olduğu tespit edilmiştir. Araştırmalarda özellikle sosyo ekonomik düzeyi düşük olan çocukların korkularının daha fazla olduğu tespit edilmiştir (B. S. Yıldız, 2018, p. 6,41).

Yapılan ANOVA testi sonucunda sınıf düzeyi ile anksiyete arasında herhangi bir farklılık çıkmazken; korku ile sınıf düzeyi arasında $p=,002$ ($F=3,860$) düzeyinde anlamlı bir farklılık ortaya çıkmıştır. Yapılan Scheffe testinde 6. sınıfta okuyanların 8.sınıfta okuyanlara göre korku ortalamaları anlamlı bir şekilde daha yüksek çıktığı belirlenmiştir ($p<,002$).

Erinlik döneminde bedensel ve zihinsel değişimler söz konusudur. Bu durum duyguları da etkilemektedir (P. K. Smith, 2017, pp. 20–29). Fiziksel değişim duygusal açıdan stres oluşturmakta; bu durum yetişkinlere yönelik daha sert tavırlar sergilemelerine neden olmaktadır. Bu dönemde içe dönük olma, utangaç olma ve kendine güvenmeme eğilimi olabilmektedir. Birey, bu dönemde benlik oluşumunda duygusal çatışmalar yaşayabilmekte, duyguları her an değişebilmektedir. Ayrıca daha özgürce yaşama ve daha eleştirel olarak hayatı değerlendirme söz konusudur (E. Öztürk, 2003, pp. 115–116). Işık'ın araştırmasında ergenlerin 7. sınıftan 9. sınıfa kadar psikolojik sağlımlıklarının düştüğü gözlemlenmiştir. Bunun nedenini ise liseye geçiş sınavının olması, iyi bir liseyi kazanma stresi, 9. sınıfta ise yeni arkadaş

ortamı, ders sayısının artması gibi farklılıklarla karşılaşılmasının psikolojik sağlamlık düzeyini aşağıya çektiğinden bahsedilmiştir (Işık, 2019, p. 51). Oluğ'un araştırma sonucuna göre ise 14-16 yaş grubundaki öğrencilerin ahlak ve dini fiil boyutu ortalamalarının 11-13 yaş grubundaki öğrencilere oranla daha yüksek olduğu belirlenmiştir. Sınıf düzeyi dini tutum ve davranışların bazı boyutlarında etkili olmaktadır. Araştırmada 6, 7, 8. sınıflardan oluşan öğrencilerin sınıf seviyesi yükseldikçe ahlak ve dini fiil boyutu ortalamalarının da yükseldiği, dini tutum ve davranışlar üzerinde birçok faktörün etkisi olmakla birlikte en çok etkiyi ailenin ve eğitimcilerin yaptığı ortaya çıkmıştır (Oluğ, 2011, pp. 65-68). Araştırmamızda ise 8. sınıfta lise geçiş sınavı olmasına rağmen 6. sınıfta korku ortalamaları daha yüksek çıkmıştır. Bu durum bireylerin erinlik dönemine ilk geçişin getirmiş olduğu bedensel/psikolojik değişimlerin hayata dair daha fazla korku duymalarından kaynaklı olabilir. Aynı zamanda korku nesnelere mahiyeti tam olarak bilememe ve Freudçu bir bakışla acizlik ve çaresizlik hislerinin daha güçlü yaşanmasından da kaynaklanabilir (Freud, 2014, p. 48).

Pearson korelasyon analizinde, korku ile yaş arasında $p=,001$ düzeyinde ters yönde (-) doğrusal bir ilişki ortaya çıkmıştır. Buna göre yaş arttıkça bireylerde korku düzeyi azalmaktadır. Bu bulgulara göre sınıf düzeyi ile yaş arasında aynı sonuçların çıktığı görülmektedir.

Bulgulara göre hem yaşın hem de sınıf seviyesi ile ilgili görev ve sorumlulukların bireyleri etkilediğinden söz edebiliriz. Ayrıca pearson korelasyon analizinde anksiyete ile korku arasında çift yönlü pozitif yönde bir ilişki çıkmıştır. Buna göre kişilerde korku düzeyi arttıkça anksiyete de artmakta veya anksiyete arttıkça korku düzeyi artmaktadır.

Korkunun kaynakları doğuştan gelen, sonradan öğrenilerek geliştirilen ve diğer açıklamalar olmak üzere üç gruba ayrılan türleri vardır. Temeli çocukluk dönemine dayanan korkular asansör, trafik, gürültülü makineler gibi insan icadı yeni ürünler; alay konusu olmaktan, öfkelenmek veya öfkelenmekten, terk edilmekten, dışlanmaktan korkmak olarak sayılabilir. Temeli çocukluk döneminde dayanmasa da bu kategoride ölüm, fırtına, karanlık gibi çocuğun kendisiyle veya yakınlarıyla ilintili olgular da sayılabilir. Sonradan öğrenilerek geliştirilen tepkilerde ise anne baba veya yakınların korkularını kişilerin kendilerine mal etme eğiliminden bahsedilebilir. Bu kategoride hastalanmaktan, ölümden, iş veya statü kaybından bahsedebilir. Bu olaylar başımıza gelmesede dahi onlara karşı korku duyguları gelişebilir. Diğer nedenlerde ise insanların başına gelen ağır travmalar sonrasında oluşturdukları korkuları yer almaktadır. Ayrıca troit

bezlerinin iyi çalışmaması, B12 eksikliği gibi sağlık sorunları; anti depresanlar, beyinde oluşan rahatsızlıklar da korkuyu tetikleyebilmektedir (Wolf, 2006, pp. 43-88). Katılımcıların yaşları gereği olarak ergenliğe ilk girdikleri yıllarda korkularının daha yoğun olduğunu görülmektedir. Erinliğe ilk girilmede toplumsal beklentilerin de değişmesi, yeni bir evreye girilerek bu evrenin sorumluluklarının üstlenilmesi, alışık olduğu çocukluk evresinden çıkması, korku ve kaygıları artırabilir. Nitekim Dinçel'in araştırmasında 10-13 yaşları arasındaki ilk ergenlik dönemindeki bireylerin kendilerinden daha büyük yaştaki ergenlere göre daha fazla sorumluluk hissettikleri ve kendilerini daha çok değerlendirdikleri tespit edilmiştir (Dinçel, 2006a, p. 130).

Pearson korelasyon verilerinde, anksiyete ile korku arasında $p=0,00$ düzeyinde istatistiki bakımdan anlamlı bir ilişkinin olduğu söylenebilir. Korelasyon katsayısının pozitif (+) yönde bir değer alması, öngörüldüğü şekilde doğrusal bir ilişkinin olduğunu göstermektedir.

"Kendinizi dindar biri olarak tanımlıyor musunuz?" sorusuna katılımcılardan 254 kişi (%68,5) "evet", 30 kişi (%8,1) "hayır" ve 87 kişi (%23,5) "kararsızım" demiştir. Katılımcılara Allah tasavvuru ile ilgili olarak yöneltilen soruda çoğunlukla Allah'ın onlar için affeden, merhamet eden yönünün daha ön planda olduğu görülmüştür. Bağlanma kuramına göre Tanrı tasavvurunun oluşumunda çocuğun ilk bakımını yapan kişilerle kurduğu ilişki diğer ilişkilerine de yansımaktadır. Bu nedenle çocuğun ailesiyle kurduğu güvenli bağlanma biçimi onun Tanrı tasavvurunu da etkilemekte; ailesi ve çevresi ile ilişkisinde güvenli bağ kuran çocuklar Tanrıyı da psikolojik vb sorunlarda güvenilir bir liman olarak görmektedirler (S. Yıldırım, 2018, pp. 39-40).

Dua konusunda ise katılımcıların sık sık dua ettikleri, dua içeriklerinde ağırlık olarak ailelerinin ve kendilerinin isteklerinin ön planda olduğu ortaya çıkmıştır. Dua içerikleri genel olarak sağlıklı olmak, Covid 19'un bitmesi, LGS'den ve okul sınavlarından başarılı olmak, ailenin ekonomik anlamda daha iyi olması gibi istekleri içermektedir. Buna göre katılımcıların yaşları, sorumlulukları ve sosyal çevrede yaşananların dualarına yansıdığını görmekteyiz.

Yapılan ANOVA testine göre anksiyete ile öznel dindarlık arasında $p=,009$ ($F=4,812$) düzeyinde anlamlı bir farklılık ortaya çıkmıştır. Scheffe testinde kendisini dindar olarak görmeyen veya kararsız olanların dindar olarak algılayanlara göre anksiyete ortalamaları daha yüksek çıkmıştır ($p=,009$).

Ergenlik döneminde cinsel ve biyolojik olgunlaşmada ortaya çıkan yeni durumlara karşı kaygılar olabilmektedir. Sınıf ortamında kendi düşüncelerini ifade edebilme kaygısı, sınav kaygısı ve bunun temel nedeni olan başarısızlık kaygısının ergenlik döneminde yaşanan en büyük kaygılar olduğu anlaşılmıştır (Kulaksızoğlu, 2005, pp. 71-72). Bu dönemde özellikle sosyal kaygılardan söz edilmektedir. Bu kaygıların yüksek olmasında arkadaşlık ilişkilerinde samimiyetin ve desteğin azlığı, aile ilişkilerinin zayıf olmasının etkileri söz konusudur (La Greca & Lopez, 1998, p. 83). Ailelerin, ergenler üzerindeki psikolojik kontrolün onlarda kaygı, depresyon ve öfke duygularının ortaya çıkmasında etkili olduğu söylenebilir (Pulat, 2011, p. 112).

Araştırmanın sonucunda öznel dindarlık algısının anksiyetenin azalmasında etkili olduğu tespit edilmiştir. Bu durum dini inancın bireyi psikolojik açıdan olumlu yönde etkilediğini göstermektedir. Konuyla ilgili olarak literatürde çelişkili bulgular mevcuttur (Göcen, 2011, p. 12). Karslı'nın üniversite öğrencileri üzerinde yaptığı araştırmada dindarlık ile sınav kaygısı arasında pozitif yönlü anlamlı ilişki tespit edilmiştir. Ayrıca söz konusu araştırmada duanın sınav kaygısı ile başa çıkmaya olumlu katkı sağladığı bulunmuştur (Karslı, 2019, p. 190). Ayrıca Khalek ve arkadaşlarının yaptıkları meta-analiz çalışmasında dindarlık ile kaygı arasında negatif yönlü ilişkiler tespit edilmiştir (Abdel-Khalek et al., 2019, p. 1847). Shiah ve arkadaşlarının çalışmasında ise dindarlık ile kaygı ve ruh sağlığı arasında anlamlı bir ilişki çıkmamıştır (Shiah et al., 2015, p. 42). Öztürk'ün araştırmada kaygı halinin çocukların dinsel hayatının kaygıyı anlamlı bir biçimde azaltıcı bir fonksiyon üstlenmediği görülmüştür (Z. A. Öztürk, 2007, p. 64). Kartopu'nun lise öğrencileriyle ilgili araştırmada kendisini çok dindar olarak görenlerin dindar olanlara göre kaygı düzeyleri daha yüksek çıkmıştır (Kartopu, 2012, p. 167). Bu bulguların aksine araştırma sonucuyla paralel olarak Koç'un araştırmada içsel dindarlık arttıkça kaygının azaldığı tespit edilmiştir (Koç, 2013, p. 39). Kartopu'nun araştırmada ise 2013 yılında hayrın ve şerrin kaynağı Allah olduğu yargısına katılanların katılmayanlara göre kaygı düzeyinin daha düşük olduğu ortaya çıkmıştır (Kartopu, 2013, p. 258). Stewart ve arkadaşlarının yapmış oldukları çalışmada kaygı ile ilgili 32 makale incelenmiş, 26 tanesinin Tanrı inancının kaygıyı azalttığı ortaya çıkmıştır. Tanrı inancının kaygıyı daha da arttırdığına dair bir sonuç bulunamamıştır (Stewart et al., 2019, pp. 1-4). Turan ve Uysal'ın araştırma sonucunda dindarlığın Tanrı ile ilişki alt boyutunun, saldırganlığın şüpheli ve düşünsel düşmanlık boyutu hariç tüm boyutlarında azaltıcı bir etkiye sahip olduğu rapor edilmiştir (V. Uysal & Turan, 2019, p.

91).

Nitel araştırma verilerine bakıldığında katılımcıların çoğunluğunun (n= 44) kendisini “dindar” olarak nitelendirdikleri görülmektedir. Katılımcılar açısından Allah kelimesini ağırlıklı olarak yaratacılığı (n=) ve yüceliği (n=11) ile ön planda olduğu görülmektedir. Katılımcılar Kur’an okuma (n=17), Namaz Kılma (n=30), dua etme (n=18), oruc tutma (n=24) gibi çoğunluğu ibadet etmenin önemli olduğunu bilmekte ve uygulamaya çalışmaktadırlar. Haramlardan kaçınmakla (n=10) birlikte kötü sözler söylememek (n=8) gibi ahlaki davranışları inançları gereği önem verdikleri görülmektedir.

Bu çalışmada daha çok dinin formal tarafıyla ilgili düşüncelerin gençlerin zihninde yer etmesi ve ilk akla gelen dini davranışlar olması bununla birlikte dinin sosyal ve ahlaki boyutunun geri planda kalması Türk toplumundan din ve dindarlık algısında kurumsal bir bakış açısının hakim olduğu kanaatini uyandırmaktadır. Ancak Yıldırım’ın da aktardığı üzere gerçek anlamda dini yaşantı iman, ibadet ve ahlak olmak üzere üçünün de yaşantılanmasıyla olmaktadır (Yıldırım, 2020, p. 376). Araştırma bulgularında ağırlıklı olarak bireylerin dini bilgileri ailelerinden aldıkları görülmektedir (Turan & İyibilgin, 2018). Bu çalışmada da ailelerinin dindarlıkları ile ilgili 32 kişi dindar, 18 kişi çok dindar olduklarını belirtmiştir. Bu nedenle ailelerin dindarlıkları çocukların din ile ilgili görüşlerinde önemli bir etken olmaktadır diyebiliriz.

Ergenlik çağındaki başlıca korkular; hayvanlar, bedensel sakatlıklar, kabuslar, gülünç duruma düşme veya başarısız olmaktan korkma, kazalar, karanlık, roman veya filmlerden edinilen korkular, soyguncu gibi kötü karakterli kişilere duyulan korkular sıralanabilir. Bu korkulardan bazıları (başarısızlık, kaza ve yaralanmalar vb.) yetişkinlik döneminde de devam edebilmektedir (Jersild, 1983, pp. 190–192). Araştırmamızda da genel olarak nelerden korktukları ve şu andaki korkularından bahsetmeleri istenmiştir. Yorumlara bakıldığında Allah, Cehennem, haramlar/günah işlemek karanlık, ölüm gibi dini ve bilinmeyen olgulardan, depresyon, yangın, sevdiklerin kaybı gibi kayıplardan, köpek, vahşi hayvanlar, böcekler gibi kendisine zarar vereceğini düşündüğü canlılardan, sınavlar/LGS gibi eğitimle ilgili başarısızlık korkularından, savaş, silah, Covid 19, salgın hastalıklar gibi güncel sorunlardan korktuklarını ifade etmişlerdir. Katılımcıların ağırlıklı olarak “Allah” (n=14), “Karanlık” (n=6), “Böcek, örümcek, yılan vb.” (n=6), “Günah işlemek/Cehenneme gitmek” (n=6) gibi korkularının olduğu anlaşılmıştır. Buna göre genel olarak korkuları dini ve bilinmeyenle ilgili

korkular ve vahşi hayvanlar/böcekler ön planda iken; şu andaki korkuları daha çok sevdiklerin kaybı, Covid-19 ve sınavlarda başarısızlık olduğu görülmüştür. Şu anda korktukları şeyler arasında ise Covid-19 (n=8), aile, sevdiklerinin kaybı (n=8) “Allah” (n=6) ve “Sınavlarda başarısızlık” (n=5), daha ön plana çıkmıştır. Katılımcılar dini inançlarıyla ilgili korkularının ise çoğunlukla olmadığını belirtmişler; çoğunlukla Allah (n=5 kişi), günah işlemek (n=5 kişi) ve cehenneme gitmek (n=4 kişi) ifadelerine yer vermişlerdir.

Korkuların nedenleri Jung’un ifadesiyle doğuştan getirdiğimiz imgelerden kaynaklı olabildiği gibi (Jung, 2017, p. 38,41) Watson’un deneyler sonucu ortaya koyduğu üzere sonradan da oluşabilmektedir (Elmacı, 2008, p. 16). Araştırmamızda da katılımcıların hem yılan, karanlık gibi imgelerden korktukları hem de korkuların Covid 19 gibi sonradan edinilen yaşantılar sonucu oluştuğunu söyleyebiliriz.

Araştırmamızda katılımcılar korkularından uzaklaşmak için çoğunlukla dua ettiklerini (16 kişi), düşünmemeye çalıştıklarını/güzel şeyler düşündüklerini (10 kişi) veya korkularının üzerine gittiklerini (9 kişi) aktarmışlardır. Buna göre katılımcılar genel olarak dua etme, sığınma, güvenme gibi ifadelerde olumlu dini başa çıkma, üstüne gitme, düşünmeme (bastırma), hobilere yönelme gibi olumlu dini başa çıkma yöntemlerini kullanmışlardır. Başa çıkma ile yapılan araştırmalarda da genel olarak olumlu dini başa çıkmanın psikolojik açıdan pozitif etkileri olduğu tespit edilmiştir (Arıcı, 2005; Ayten et al., 2012; Baynal, 2017; Gashi, 2016; Turan, 2018; S. Uysal, 2019).

Allah kavramıyla ilgili olarak katılımcılar daha çok yaratıcı ve yüce bir varlık algısından bahsetmişlerdir. Herşeye gücü yeten ve yüce bir Tanrı tasavvuru çocukta güven duymaya, yaşadığı problemlerle başa çıkmada Tanrı’ya yönelip ona sığınmayı ve geleceğe yönelik daha umutlu olmasını sağlayabilir (M. Yıldız, 2007, p. 220). Bununla birlikte korkular içerisinde en fazla Allah korkusunun olması korkutucu tanrı tasavvurlarını düşündürmektedir. Çocuğun hata yapmaması için Tanrının korkutucu bir varlık olarak yansıtılması, çevrede ve medyada yanlış biçimde Tanrı tasavvurunun aktarılması bireyi yaşamı boyunca olumsuz bir biçimde etkileyebilmektedir. Bu nedenle umut-korku dengesine dikkat edilmesi ve özellikle ilk dönemlerde çocuğa Tanrı ile sağlıklı bir duygusal bağ kurması açısından sevgi içerikli bir duygusal bağ kurulması önemlidir (M. Yıldız, 2007, p. 228). Bu araştırmada nicel verilerde sevgi yönelimli Allah tasavvuru daha ön planda iken nitel bölümde Allah’tan korkunun ön plana çıkması bir

tarafından Allah'ın koruyucu ve bağışlayıcı bir varlık olarak algılandığı diğer taraftan da Allah'ın emirlerine uymamaktan kaynaklı korku duyulması, aslında İslam'da Allah sevgisi ile ilgili tariflere uyduğu düşüncesini uyandırmaktadır.

Türk'ün belirttiği üzere bireyin genel olarak korkularına karşın Allah korkusunun kişiyi doğru davranışlara ve Allah'a yöneltme gücü vardır. Farklı korkulara karşı ise kaçınma veya güvenli alana çıkmak için kişi ona hakim olmaya çalışmaktadır. Kişi dine yönelerek korku veya kaygı gibi ruhsal açıdan ona gerginlik veren duygulardan uzaklaşabilir (Türk, 2019, pp. 153-154). Arı'nın 6-12 yaş çocuklarıyla dinî gelişiminde sevgi ve korku motiflerinin etkisiyle ilgili yapmış olduğu çalışmasında 10-11 yaşlarındaki çocukların en çok sevdikleri varlığın Allah olduğunu belirtmişlerdir. Buna göre Allah'ın ailelerinden daha güçlü olduğunun bilincinde oldukları ve O'ndan yardım istemek için dua ettikleri ortaya çıkmıştır (Arı, 2013, pp. 150-153).

Bu araştırma sonucunda katılımcıların en çok kaygı duydukları şeylerin başında sınavlar/LGS (9 kişi), okul/ gelecek gibi akademik kaygılar ile aile/sevdiklerini kaybetme (6 kişi) düşüncesi ve Covid 19 (4 kişi) da ön planda olmuştur. Şu anda ise yine LGS (12 kişi), gelecek kaygılarının (6 kişi) ve sağlığı kaybetme/covid 19 (5 kişi) ile ilgili kaygılardan bahsetmişlerdir. Buna göre katılımcıları en çok kaygılandıran şeylerin başında akademik başarılarının gelmekte olduğunu söyleyebiliriz. Yapıcı'ya göre bireyin birçok olayı stresli olarak algılaması sürekli kaygı; gün içerisinde karşılaştığı bazı olaylar karşısında ortaya çıkan ve geçici olan olaylar karşısında kaygılanması ise süreksiz- durumluk kaygılardır (Yapıcı, 2007, p. 106). Buna göre erinlik dönemindeki bireylerin durumluk kaygı düzeylerinin yüksek olduğu söylenebilir.

Ayrıca erinlik dönemindeki bireylerin pandemi sürecinden etkilendikleri; Covid -19 virüsü nedeniyle kendilerinin ve sevdiklerinin sağlığıyla ilgili endişeli oldukları; pandemiden dolayı akademik başarıları ile ilgili gelecek kaygıları olduğu tespit edilmiştir. Karslı'nın araştırmasında da gençlerin üst yaş gruplarına nazaran daha fazla Covid-19'ya yakalanma korkusu yaşadıkları bulgulanmıştır (Karslı, 2020, p. 297).

Twenge'in yapmış olduğu çalışmada anksiyete, intihar ve depresyon gibi olguların geçmiş yıllara göre çocuklar, erinlik dönemi ve ergenlik dönemindeki bireyler açısından arttığı ortaya çıkmıştır (Twenge, 2013, pp. 149-154). Durdu'nun araştırmasında öğrenciler sınavlardan korktukları ve kaygılandıkları; (Durdu, 2013, pp. 114-115) Başoğlunun araştırmasında ise

sınav kaygısı ile özgüven arasında negatif bir ilişki olduğu rapor edilmiştir (Başoğlu, 2007, p. 115). Kaya ve Varol'un araştırmasında öğrencilerin en önemli kaygı nedenleri olarak, "hastalık ve yakınlarını kaybetme" ile "iş bulamama ve işe girememe" yi gösterdikleri görülmüştür (Kaya & Varol, 2004b, pp. 61-62). Eroğlu ve Odacı'nın araştırma sonucuna göre ergenlerde kendini sevme ve öz yeterlilik ile sosyal anksiyete arasında negatif yönde bir ilişki olduğu ortaya çıkmıştır (Eroğlu & Odacı, 2019, p. 111).

Yıldız'ın araştırma sonucuna göre çocuk ve ergenlerin korkularının toplumsal, ekonomik ve kültürel koşullara göre değişiklik arz ettiği ortaya çıkmıştır. Bu nedenle AIDS veya nefes alamamaktan korkma yerine terör, bombalı saldırı, darbe girişimi veya Suriye'de yaşanan savaş ve göç durumlarından etkilendikleri görülmüştür. Suriyeliler ile iletişim onların savaş ile ilgili deneyimlerinden etkilendiklerini göstermektedir (Serim-Yıldız, 2018, pp. 202-206). Günümüzde ise yaşanan pandemi sürecinin erinlik dönemindeki bireyleri etkilediği görülmektedir. Ocak 2020 yılında WHO tarafından uluslararası kamu sağlığı acil durumu olarak belirtilerek Covid 19 virüs salgını pandemi olarak ilan edilmiştir. Bu süreç içerisinde salgın nedeniyle ölümler, karantina süreçleri, okulların kapatılması gibi çeşitli problemler ve önlemler ortaya çıkmıştır. Bu durum uygulanan çeşitli izolasyon ve korunma tedbirlerinin insanlarda kaygı ve korku düzeyini arttırdığı rapor edilmiştir (Lee, 2020).

Korkulardan insanların kaçması mümkün değildir. Korku insana "sorumluluk" yüklediği gibi hayatın belli sınırlar dâhilinde yaşanmasına da etki etmektedir (Meltem, 2014, pp. 116-117). Korkular, zihnimizin ürettiği tehlikelere karşı bir savunma mekanizmasıdır. Bu nedenle olumsuz durumlara karşı edindiğimiz yargıyı unutmamıza engel olur. Korkunun kaynağı yargılarımız ve hayal dünyamızdır. Bu nedenle korku veya kaygıları somut bir şekilde ele almak ve olumlu düşünce telkinleri yapmak kişinin korkularını ortadan kaldırmaya da korkulara bilinçli yaklaşabilmeyi sağlayabilir (Wolf, 2006, pp. 43-88). Örneğin gelecek korkusu ile mücadele edebilmek için en iyi yöntemin onu kabul etmek olduğu ileri sürülmektedir (Jersild, 1983, p. 190).

Çocukların korku, üzüntü, sevinç gibi duygularını tanımaları ve hissetmeleri için onların duygularını yaşamalarına ve bunu adlandırmalarına yardımcı olmak gerekmektedir. Kendi yaşamlarına yön verebilmek adına kaygı bozukluklarından korunarak mutlu ve sağlıklı bireyler olmaları için duygularını tanıyıp sorunlarını çözebilme yetisine sahip olmaları sağlanmalıdır (Şahin, 2019, pp. 132-133). Ergenler ise yaşlarının gereği

olarak karşılarında çıkan görevleri tamamlayamadıkları için stres yaşayabilmektedirler. Bundan dolayı ergenlerde psikolojik problemler görülebilmektedir. Bu nedenle daha erken yaşlarda bireylere kaygıyla başa çıkma, problem çözme, zaman yönetimi gibi becerileri kazandırmak faydalı olacaktır (Dinçel, 2006b, p. 140).

Ayrıca erinlik döneminde akademik başarıyla ilgili korku ve kaygının ön planda olduğu görülmüştür. Bununla ilgili olarak kaygı ve korkunun azaltılmasında ailenin önemli bir etkisi söz konusudur. Soner'in araştırmasına göre ailedeki uyum ergenin özgüvenine ve başarısına olumlu yönde etki etmektedir (Soner, 1995, pp. 250-251). Ailedeki uyum ile birlikte erinlik dönemindeki öğrencilere gelecek ile ilgili kaygılarını azaltmaya yönelik düzenlenecek olan seminerler özellikle pandemi sürecinde faydalı olabilir (E. Öztürk, 2003, p. 198). Ayrıca çocukluk döneminden başlayarak bireylerin problem çözme becerileri, iletişim becerileri, stresle ve kaygıyla başa çıkma, zaman yönetimi gibi becerileri kazanmaları için çalışmalar yapılması etkili olabilir (Dinçel, 2006b, p. 140). Elmacı'nın ergenlik dönemindeki bireylerle ilgili yapmış olduğu çalışmada korku düzeyleri ile ilgili olarak bilişsel-davranışçı yaklaşıma dayalı grupla psikolojik danışmanın, ergenlerin korkularının azaltılmasında etkili olduğu ve bu etkinin belirli bir süre devam ettiği ortaya çıkmıştır (Elmacı, 2008, p. 130).

Katılımcılar çoğunlukla kulluk görevini yapamamak (8 kişi), dinden uzaklaşmak (6 kişi), günah işlemek (7 kişi) ve cehenneme gitmek (5 kişi) gibi durumların onları kaygılandırıldığını ifade etmişlerdir. "Korku ve kaygı duyduğunuz anlarda dini inancınızın nasıl bir etkisi oluyor?" sorusuna katılımcılar, kaygılarını kontrol etmek için olumlu düşünmeye (10 kişi) ve sakin kalmaya çalıştıklarını (7 kişi) ifade etmişlerdir. Katılımcılar korku ve kaygı duydukları anlarda dua ederek rahatladıklarını (17 kişi), Allah'a sığındıklarını (8 kişi), güven ve huzur duyduklarını (7 kişi) aktarmışlardır. Etkisi olmadığını aktaranlar olsa da (5 kişi) çoğunlukla dua edip Allah'a sığındıkları anlaşılmıştır. Çocuklar, inançları doğrultusunda Allah'a yaklaşmak ve O'na bağlanmak isteyebilirler (Yavuz, 1987, p. 251). Özellikle bireyler kendisini çaresiz hissettiği anlarda korunmak ve güvenli bir alana sığınmak için Allah'a yönelebilmektedirler.

Bulgular, yapılan farklı araştırma bulgularıyla örtüşmektedir. Şerefli'nin 30-40 yaşları arası katılımcılarla yapmış olduğu araştırmasında cehennem azabı ve Allah'a karşı sorumlulukları yerine getirememek gibi korkuların dindarlık düzeyi yükseldikçe arttığı görülmüştür. Bununla birlikte sıkıntılı zamanlarda duaya yöneldikleri ve bu şekilde beğenilmeme,

gelecek ile ilgili sorunlar, geçim gibi kaygıların azaldığı görülmüştür (Şerefli, 2008, pp. 138–140). Meltem'in Kur'an Kursu öğrencileriyle yapmış olduğu çalışmada dini bilgi arttıkça insanlara karşı güven duygusunun arttığı gözlemlenmiştir (Meltem, 2014, pp. 116–117). Gürsu'nun araştırmasında ise düşük düzeyde dindarlığın ergenlerde kaygı, olumsuz benlik algısı, depresyon, somatizasyon ve hostilitenin artışına neden olduğu; yüksek düzey dindarlığın ise bu olguları azalttığı görülmüştür (Gürsu, 2011, pp. 266–267).

Covid 19 ile ilgili yapılan araştırmalarda da dua etmenin bu problemle başa çıkmada ve kaygıyı azaltmada etkili olduğu anlaşılmıştır. Luchetti ve arkadaşlarının Brezilya'da yapmış oldukları çalışmada Covid 19 sürecinde dini ve manevi inançların düşük korku ve düşük üzüntü seviyesiyle ilişkili çıktığı görülmüştür (Lucchetti & and others, 2020, p. 1). Özcan'ın araştırma sonucuna göre Covid 19 pandemi sürecinde yaşanan kaygı düzeyleri, olumlu başa çıkma süreciyle negatif yönde ilişkili çıkmıştır. Özellikle dua etme, imtihan olduğunu düşünüp kendilerini teselli etme ve Allah'a yönelmenin etkili olduğu ortaya çıkmıştır (Özcan, 2020, p. 274). Gashi'nin çalışmasında ise özellikle duanın, imtihan düşüncesinin, teslimiyet algısının, sabrın ve umudun Covid 19 sürecinde başa çıkmada olumlu etkisi olduğu görülmüştür (Gashi, 2020, p. 110). Karanlı'nın araştırmasında da dini tutum ile Covid-19'a yakalanma korkusu arasında negatif yönlü anlamlı ilişki tespit edilmiştir. Ayrıca araştırmada dini tutum düzeyi yüksek olan bireylerin salgından korunmak için tedbir almanın yanında daha fazla dua ettikleri, gelecekte daha fazla ümitli oldukları ve dinden daha fazla sosyal destek sağladıkları tespit edilmiştir (Karlı, 2020, p. 317).

Bireylerde dini duygular sevgi, korku, bağlanma, ümit ve merak şeklinde tezahür edebilmektedir. Özellikle korku ve sevginin birleşiminden oluşan hayranlık duygusu Allah inancı açısından tarif edilmektedir. Çocukların dini duygu ve düşünce gelişiminde kendilerine özgü özellikler olabilmektedir (Mehmedoğlu, 1998, pp. 110–115). Yıldız'ın araştırma sonucuna göre Allah ve cehennem korkusu gibi din ile ilgili korkuların hâlâ yüksek olduğu gözlemlenmiştir (Serim-Yıldız, 2018, pp. 202–206). Bununla birlikte araştırma bulgularında da görüldüğü üzere din ile ilgili korku ve kaygılar olabildiği gibi korku ve kaygıların giderilmesinde dini inancın etkin bir rolü de olabilmektedir.

Araştırmada öznel dindarlık ile kaygı arasında negatif bir ilişki çıkmış olması dindarlığın kaygının azalmasında olumlu yönde etki ettiğine işaret etmektedir. Buna göre doğru bir dini bilgi, bireylerin kaygı ve korku gibi

duygularla baş etmelerinde destekleyici olabilir. Albayrak'ın araştırma sonucuna göre baskı ve korkuya dayalı otoriter din eğitimi alan ergenlerdeki bu durumun dini inanca olumsuz bir şekilde yansıdığı; sevgi temelli eğitimin ise dini inanca olumlu yönde etki ettiği rapor edilmektedir (Albayrak, 1995, pp. 142-143).

Sonuç

Çalışmamızda ön ergenlik olarak adlandırılan erinlik dönemi, bu dönemde var olabilen korkular, kaygılar ve bunların din ile ilişkisi teorik ve empririk açıdan incelenmeye çalışılmıştır. Araştırmamızda nicel yöntem ile korku ve kaygının demografik özelliklere ve dindarlık algısına etkileri araştırılmış; nitel araştırmada daha çok korku ve kaygı ile dinin rolü tespit edilmeye çalışılmıştır. Bu şekilde erinlik dönemindeki bireylerin kaygı ve korkuları rapor edilerek din ile ilgili algıları belirlenmiştir.

Araştırma sonucunda demografik özelliklerin korku ve anksiyete düzeyinde etkili olduğu görülmüştür. Kızlarda erkeklere oranla anksiyete ve korku düzeyi daha yüksek çıkmıştır. Sosyo ekonomik durumu düşük olanların, yaş ve sınıf düzeyi bakımından daha küçük olanların korku ortalamaları yüksek çıkmıştır. İmam hatip orta okulunda okuyanların anksiyete düzeyi daha yüksek iken kendisini dindar olarak görmeyen veya kararsız olanların anksiyete düzeyi daha yüksek çıkmıştır. Katılımcılar çoğunlukla kendisini dindar olarak nitelendirmiş; Allah'ın affeden ve merhamet eden yönü ağırlıklı olarak belirtilmiştir. Sık sık dua ettiklerini belirten katılımcıların dualarında ağırlıklı olarak sağlıklı olmak, Covid 19'un bitmesi, LGS'den ve okul sınavlarından başarılı olmak gibi istekler yer almıştır.

Nitel araştırma verilerinde erinlik dönemindeki bireylerin çeşitli korku ve kaygıları olduğu; özellikle sorumlulukları, sevdikleri ve gelecek ile ilgili kaygılarının olduğu görülmüştür. Dini inançlarla ilgili korku ve kaygılarının çoğunlukla olmadığını belirtse de Allah, kulluk görevini yapamamak, dinden uzaklaşmak/çıkma, günah işlemek ve cehenneme gitmek gibi korku ve kaygıların olduğu anlaşılmıştır. Allah'ın yaratıcılık ve yücelik yönünün ön planda olduğu; korkulan ve rızasını alamamaktan kaygı duydukları varlık olduğu yorumlardan anlaşılmıştır. Bireylerin korku ve kaygılarının pandemi süreci veya sınav türleri gibi yaşadıkları döneme göre şekillendiği tespit edilmiştir. Katılımcılar, korku ve kaygılarından uzaklaşmak için dua etmekle birlikte hobilere yönelme, olumlu düşünmeye çalışma gibi çeşitli yollara başvurdukları ortaya çıkmıştır. Dindarlığın kaygıyı azaltmada etkili olduğu gibi dua etme, Allah'a sığınmanın korku ve

kaygılardan arınmada etkili olduğu görülmüştür. Buna göre bu araştırma sonucunda korku ve kaygının azaltılmasında dinin önemli bir fonksiyon icra ettiği anlaşılmıştır.

Araştırma, anket yapılan 371 kişi ve görüşme yapılan 50 kişi ile sınırlıdır. Dolayısıyla araştırma sonuçlarının genellemesi yapılırken bu örneklem grubu göz önünde bulundurulmalıdır. Ayrıca araştırmada, korku, kaygı ve din ilişkisi ile ilgili bulgular, uygulanan ölçme araçlarının kapasiteleri ile sınırlıdır. Konuyla ilgili olarak uygulamalı araştırmalar yapılması alana katkı sağlayacaktır.

Teşekkür:

-

Beyanname:

1. Etik Kurul İzni:

Bu çalışma için etik kurul izni, Yalova Üniversitesi Sosyal ve Beşeri Bilimler Etik Kurulu'nun 11.03.2021 tarihli ve 2021/23 numaralı kararı ile alınmıştır.

2. Katkı Oranı Beyanı:

Yazar, makaleye başkasının katkıda bulunmadığını beyan etmektedir.

3. Çıkar Çatışması Beyanı:

Yazar, herhangi bir çıkar çatışması olmadığını beyan etmektedir.

KAYNAKÇA

- ABDEL-KHALEK, A. M., NUÑO, L., GÓMEZ-BENITO, J., & LESTER, D. (2019). *The Relationship Between Religiosity and Anxiety: A Meta-analysis*. 58(5), 1847–1856.
- ALBAYRAK, A. (1995). *Ergenlerin Dinî Gelişiminde Sevgi ve Korku Motifinin Etkinliği* [Yüksek Lisans Tezi]. Uludağ Üniversitesi.
- ARI, harun. (2013). *Son Çocukluk Dönemi Dini Gelişiminde Sevgi ve Korku Motiflerinin Etkisi* [Yüksek Lisans Tezi]. Marmara Üniversitesi.
- ARICI, A. (2005). *Ergenlerde Dini Başa Çıkma Yöntemi Olarak Dua* [Yüksek Lisans Tezi]. Uludağ Üniversitesi.

- AYDIN, P. Ç. (2017). Kaygı ve Endişe. *Türkiye Klinikleri*, 10(4), 228–236.
- AYTEN, A., GÖCEN, G., SEVİNÇ, K., & ÖZTÜRK, E. E. (2012). Dini Başa Çıkma, Şükür ve Hayat Memnuniyeti İlişkisi: Hastalar, Hasta Yakınları ve Hastane Çalışanları Üzerine Ampirik Bir Araştırma. *Din Bilimleri Akademik Araştırmalar Dergisi*, 12(2), 45–79.
- BAŞOĞLU, S. T. (2007). *Sınav Kaygısı ile Özgüven Arasındaki İlişkinin Erinlik Döneminde İncelenmesi* [Yüksek Lisans Tezi]. Maltepe Üniversitesi.
- BAYNAL, F. (2018). Boşanma Sonrası Başa Çıkma Dini ve Manevi Etkilerin İncelenmesi. *Bilimname*, 2018(35), 253–282. <https://doi.org/10.28949/bilimname.396376>
- CRESWELL, J. W., & Plano Clark, V. L. (2015). Karma Yöntem Araştırmaları Tasarımı ve Yürütülmesi. *Anı Yayınları*.
- DİNÇEL, E. (2006a). *Ergenlik Dönemi Gelişimsel Ödevleri ve Psikolojik Problemler* [Yüksek Lisans Tezi]. Ankara Üniversitesi.
- DİNÇEL, E. (2006b). *Ergenlik Dönemi Gelişimsel Ödevleri ve Psikolojik Problemler* [Yüksek Lisans Tezi]. Ankara Üniversitesi.
- DURDU, M. (2013). *Duyuşsal Davranış Eğitimi Programının Erinlik Dönemi Çocuklarının Sosyal Beceri Düzeylerine Etkisi* [Doktora Tezi]. Selçuk Üniversitesi.
- ELMACI, F. (2008). *Bilişsel—Davranışçı Yaklaşımına Dayalı Grupla Psikolojik Danışmanın Ergenlerin Korkuları Üzerindeki Etkisi* [Doktora Tezi]. Ankara Üniversitesi.
- EROĞLU, K., & ODACI, H. (2019). Ortaokul Yedinci ve Sekizinci Sınıf Öğrencilerinin Sosyal Anksiyete Düzeyleri ile Benlik Saygıları, Anne-Baba Tutumları, Mükemmeliyetçilik Özellikleri Arasındaki İlişki. *Türk J Child Adolesc Ment Health*, 26(3), 108–115.
- FREUD, S. (2014). *Totem ve Tabu*. Kabcacı Yayınları.
- GASHİ, F. (2016). Din ve Hayat Memnuniyeti Üzerine Karşılaştırmalı Bir Araştırma (Kırklareli Üniversitesi İlahiyat Fakültesi ve Fen-Edebiyat Fakültesi Öğrencileri Örneği). *Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 25(2), 1–29.
- GASHİ, F. (2020). Koronavirüse Yakalanmış Kişilerde Tedavi Döneminde Dini başa Çıkmanın Etkisi. *Pamukkale Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 7(1), 511–535.
- GÖCEN, G. (2011). Türkiye’de Din Psikolojisi Çalışmalarında Dindarlık ve Kaygı ilişkisi. *EKEV Akademi Dergisi*, 15(46), 1–16.

- GÜRSU, O. (2011). *Ergenlik Döneminde Psikolojik Sağlık ve Dindarlık İlişkisi* [Doktora Tezi]. Selçuk Üniversitesi.
- HALICI KURTULAN, M., & KARAIRMAK, Ö. (2016). Ölüm Kaygısı, Tinsellik, Dindarlık Eğilimi ve Varoluş Kaygısı Arasındaki İlişkilerin İncelenmesi. *Spiritual Psychology and Counseling*, 1(2), 163–187.
- HÖKELEKLİ, H. (1991). Ölümle İlgili Tutumlar ve Dini Davranış. *İslami Araştırmalar*, 5(2), 83–92.
- IŞIK, Y. (2019). *Ergenlerde Psikolojik Sağlamlığın Sosyal Dışlanma, Sosyal Kaygı, Cinsiyet ve Sınıf Düzeyi Açısından İncelenmesi* [Yüksek Lisans Tezi]. Sakarya Üniversitesi.
- JERSILD, A. T. (1983). *Gençlik Psikolojisi*. Eko Matbaası.
- JUNG, C. G. (2017). *Dört Arketip*. Metis yayınları.
- KARSLI, N. (2018). *Mutluluk ve Dindarlık*. Kimlik Yayınları.
- KARSLI, N. (2019). Gençlerde Sınav Kaygısı, Dindarlık ve Dua İlişkisi. *Dergiabant*, 7(13), 190–219.
- KARSLI, N. (2020). Covid 19 Algısı, Sağlık Bilişleri ve Dindarlık. In *Dindarlık Kişilik ve Ruh Sağlığı*. Çamlıca Yayınları.
- KARTOPU, S. (2012). Lise Öğrenci Ve Öğretmenlerinin Durumluk Ve Sürekli Kaygı Düzeylerinin Bazı Değişkenler Açısından İncelenmesi (Kahramanmaraş Örneği). *Fırat Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 17(2), 147–170.
- KARTOPU, S. (2013). Kaygının Kader Algıları ile İlişkisi (Kahramanmaraş Örneği). *Gümüşhane Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 2(3), 238–260.
- KAYA, M., & VAROL, K. (2004). İlahiyat Fakültesi Öğrencilerinin Durumluk-sürekli Kaygı Düzeyleri Ve Kaygı Nedenleri (Samsun Örneği). *Ondokuz Mayıs Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 17(17), 31–63.
- KILIÇ, P. (2019). *Ergenlerde Beden İmgesi ile Psikolojik Sağlamlık ve Mutluluk Düzeyleri Arasındaki İlişki* [Yüksek Lisans Tezi]. Yıldız Teknik Üniversitesi.
- KOÇ, M. (2014). Dinsel Yönelim Kaygıyı Nasıl Etkiler? Almanyalı Müslüman Türk Göçmenler Üzerine Bir Alan Araştırması. *Journal of Istanbul University Faculty of Theology*, 29, 39–72.
- KÖKNEL, Ö. (1990). *Korkular*. Altın Kitaplar Yayınevi.
- KULAKSIZOĞLU, A. (2005). *Ergenlik Psikolojisi*. Remzi Kitabevi.

- LA GRECA, A. M., & LOPEZ, N. (1998). Social Anxiety Among Adolescents: Linkages With Peer Relations and Friendships. *Journal of Abnormal Child Psychology*, 26(2), 83–94.
- LEAHY, R. L., & HOLLAND, S. J. (2009). *Leahy, R., ve Holland, S. (2009). Depresyon ve Kaygı Bozukluğu Tedavi Planları ve Girişimleri*. HYB Yayınları.
- LEE, S. A. (2020). Koronafobi Ölçümü: Koronavirüs Anksiyete Ölçeği'nin Psikolojik Temeli. *Dusunen Adam The Journal of Psychiatry and Neurological Sciences*, 33, 107–108.
- LUCCHETTI, G., & and others. (2020). Spirituality, Religiosity and the Mental Health Consequences of Social Isolation During Covid-19 Pandemic. *The International Journal of Social Psychiatry*, 1–8.
- MEHMEDOĞLU, Y. (1998). Bir Eğitim Sorunu Olarak Dinî Duygu ve Düşüncenin Gelişimi. In *Çocukluk Gelişim ve Eğitimi*. Ensar Neşriyat.
- OLUĞ, F. (2011). *Erinlik Dönemindeki Öğrencilerde Dini Tutum ve Davranışlar (Sakarya Örneği)* [Yüksek Lisans Tezi]. Sakarya Üniversitesi.
- ÖZCAN, Z. (2020). Yükleme, Kaygı ve Başaçıkma Bağlamında COVID 19 Salgınına Dini Bakış. In *Dindarlık, Kişilik ve Ruh Sağlığı* (pp. 255–283). Çamlıca Yayınları.
- ÖZTÜRK, E. (2003). *11-14 Yaş Arası Ergenlerin Problem Alanlarına Yönelik Grup Rehberliği ile Çözüm Önerisi* [Yüksek Lisans Tezi]. Marmara Üniversitesi.
- ÖZTÜRK, Z. A. (2007). *İlköğretim Öğrencilerinde (4., 5., 6., 7. Ve 8. Sınıflar) Dindarlık ile Kaygı Arasındaki İlişki* [Yüksek Lisans Tezi]. Çukurova Üniversitesi.
- PULAT, N. (2011). *Ebeveynlerin Uyguladığı Psikolojik Kontrolün Ergenlerin Depresyon, Kaygı ve Öfke Belirtileri Üzerindeki Etkisi: Mükemmeliyetçiliğin Aracı Rolü* [Yüksek Lisans Tezi]. Hacettepe Üniversitesi.
- ŞAHİN, M. (2019). Korku, Kaygı Ve Kaygı (Anksiyete) Bozuklukları. *Avrasya Sosyal ve Ekonomi Araştırmaları Dergisi*, 6(10), 117–135.
- SCHULTZ, W. (1991b). Çağdaş Felsefede Kaygı Sorunu. In *Korku ve Kaygı*. Metis yayınları.
- SELÇUK, M. (1990). *Çocuğun Gelişiminde Dinî Motifler*. Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları.
- ŞEREFİLİ, İ. (2008). *30–40 Yaşlar Arası Kişilerde İnanç-Korku İlişkisi (Sakarya*
-

Örneği) [Yüksek Lisans Tezi]. Sakarya Üniversitesi.

- SERİM-YILDIZ, B. (2018). *Çocuk ve Ergenlerin Korkuları ve Bireysel Özellikler ve Çevresel Etmenlerle İlişkisi: Enlemesine Ardışık Bir Çalışma* [Doktora Tezi]. Ortadoğu Teknik Üniversitesi.
- SHIAH et al. (2015). Religion and Health: Anxiety, Religiosity, Meaning of Life and Mental Health. *J Relig Health*, 54, 35–45.
- ŞİMŞEK, H., & YILDIRIM, A. (2018). *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Teknikleri*. Seçkin Yayıncılık.
- SMITH, J. J. (1979b). Çocukta Dinsel Gelişim. In *Çocuk Psikolojisi*. İbrahim N. Özgür Yayınları.
- SMITH, P. K. (2017). *Ergenlik*. İş Bankası Yayınları.
- SONER, O. (1995). *Aile Uyumu, Öğrenci Özgüveni ve Akademik Başarı Arasındaki İlişkiler* [Doktora Tezi]. Marmara Üniversitesi.
- STEWART et al. (2019). Review of the Effect of Religion on Anxiety. *Int J Depress Anxiety*, 2(2), 1–5.
- TOKTAMIŞ, A. (2008). *Erinlik Dönemi Öğrencilerin Ebeveyn Tutumları İle Sosyal Becerileri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi* [Yüksek Lisans Tezi]. Yeditepe Üniversitesi.
- TURAN, Y. (2018). Yalnızlıkla Başa Çıkma: Yalnızlık, Dini Başa Çıkma, Dindarlık, Hayat Memnuniyeti ve Sosyal Medya Kullanımı. *Cumhuriyet İlahiyat Dergisi*, 22(1), 395–434.
- TURAN, Y., & İyibilgin, O. (2018). Üniversite Öğrencilerinin Dindarlık Düzeyleri ve Kur'an'a Yönelik Tutumları Üzerine Ampirik Bir Araştırma (Ordu Üniversitesi Örnekleme). *Ordu Üniversitesi Sosyal Bilimler Araştırmaları Dergisi*, 8(2), 409–420.
- TÜRK, N. (2019). Kur'an Işığında Korku ve Etkileri. *Çukurova Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 1(19), 140–157.
- TWENGE, J. M. (2013). *Ben Nesli* (6th ed.). Kaknüs Yayınları.
- UYSAL, S. (2019). Psychological Effects of Islamophobia on Hijab Ban Victims in Turkey in The Context of February, 28 Hijab Ban Process and Religious Coping. *Yakın Doğu Üniversitesi İslam Tetkikleri Merkezi Dergisi*, 5(2), 281–314. <https://doi.org/10.32955/neu.istem.2019.5.2.03>
- UYSAL, V., & TURAN, Y. (2019). Üniversite Öğrencilerinde Sürekli Kaygı, Dindarlık ve Saldırganlık Eğilimleri Arasındaki İlişkiler. *Bilimname*, 2019(40), 67–104. <https://doi.org/10.28949/bilimname.577468>

- Van STARRENBURG, M. & Vd. (2013). Effectiveness And Underlying Mechanisms Of A Group-Based Cognitive Behavioural Therapy-Based Indicative Prevention Program For Children With Elevated Anxiety Levels. *BMC Psychiatry*, 13, 183–190.
- WOLF, D. (2006). *Korkular*. Gendaş Kültür Yayınları.
- WOLMAN, B. B. (1998). *Adolescence*. Greenwood Press.
- YAPICI, A. (2007). *Ruh Sağlığı ve Din: Psikososyal Uyum ve Dindarlık*. Karahan Yayınları.
- YAVUZ, K. (1987). *Çocukta Dinî Duygu ve Düşüncenin Gelişmesi*. Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları.
- YAVUZER, H. (1998b). *Çocuk Psikolojisi*. Remzi Kitabevi.
- YILDIRIM, E. T. (2020). İslam Felsefesinde İbadetler Ekseninde Dindarlık. *Darulfunun İlahiyat*, 31(2), 355–378.
- YILDIRIM, S. (2018). *13-18 Yaşlar Arası Meslek Liseli Ergenlerde Tanrı Algısı Üzerine Bir Araştırma [Yüksek Lisans Tezi]*. Süleyman Demirel Üniversitesi.
- YILDIZ, B. S. (2018). *Fears Of Children And Adolescents And Their Relation To Individual Characteristics And Contextual Factors: A Cross-Sequential Study [Doktora Tezi]*. ODTÜ.
- YILDIZ, M. (2007). *Çocuklarda Tanrı Tasavvurunun Gelişimi*. İzmir İlahiyat Vakfı Yayınları.

A RESEARCH ON THE RELATIONSHIP BETWEEN FEAR, ANXIETY AND RELIGION IN THE PUBERTY PERIOD (FIRST ADOLESCENCE)

 Fatma BAYNAL^a

Extended Abstract

The period of pre-adolescence, called the era of Puberty, is a period of rapid change in the lives of individuals in biological and psychological terms. In this period, approaches to religious phenomena could be different. In addition, the individual's view of life is changing; it creates new fears and concerns against its changing body and social position. When there is a particular object in fears, concerns are generally objectively free. Fear and anxiety are feelings that exist in people's jokes and protect them from various dangers or negatives. These feelings increase with the mental development process and different fears and anxieties emerge with the first adolescence period. This study aims to examine the relations between the fear and anxiety and religion that were enduring the period of plumbing. The purpose of the study was to study literature on the general characteristics of the period of puberty, fear and anxiety, and approaches to religion. Structured interview questions were used in the research carried out in the hybrid pattern. As quantitative data collection tools, a personal information form has been created, including child anxiety sensitivity, fear scanning scale, and the question of subjective religiosity. The survey included 388 people between the ages of 10-15 and was removed from the dataset because 17 people were outside the age limit. The interview was attended by 20 boys, 30 girls and up to 12-13 years of age (52%). The survey found that there were 195 people (M=12,49) in the range of 12-13 again, with an average age of 220 girls and 151 men. Our research found that the CMO value was 0,87 and that the research was sufficient in terms of sampling. The anxiety scale Cronbach alpha has been determined to be 0,96. The KMO value on the horror scale is 0,93; the Cronbach alpha value

^a Dr. Öğr. Üyesi, Yalova University, fatmayogurtcu@gmail.com

is 0,81. Our dataset consists of 371 people surveyed, 50 people interviewing, and 421 people in total. In this study, the period of puberty is that individuals have objects, visions, religious facts and social problems, The research found that demographic features have an impact on fear and anxiety. It has been determined that individuals have fears and concerns about academic achievements and the future. It has been seen that individuals have developed coping styles for fear and anxiety, including religious subjects such as prayer, asylum in Allah, trust, and so on. As a result of the study, girls have a higher level of anxiety and fear averages than men. Imam Hatip Secondary School's students high anxiety compared to those who read in middle school, while those with low income had high rates of fear. The average of the people who read in class 6. have a higher average of fear than who read in the 8. And younger ones have a higher average of fear. The participants often described themselves as religious; Allah's forgiveness and compassion is predominantly stated. Participants who expressed their prayers frequently included requests to be predominantly healthy, ending Covid 19, being successful in LGS and school exams. Qualitative research data showed that individuals in the period of quenched have various fears and concerns; especially their responsibilities, loved ones and concerns about the future. Although they say that fear and anxiety about religious beliefs are not often present, it has been understood that there are fears and concerns such as not being able to do the task of being a servant for Allah, getting away from religion, committing sin and going to hell. it was understood that Allah's creative and sublime direction was at the forefront; that there was a presence that was feared and feared not to get his consent. as a result of quantitative research in this study, the mercy and forgiveness of Allah were at the forefront, while the fear of Allah, His glory and creativity were higher in qualitative research. It has been determined that their fear and anxiety is shaped according to their period of life, such as the Covid 19 pandemic process or exam types. While the participants prayed to get away from fear and anxiety, it was revealed that they had taken various ways to think positive, hobbies. It was seen that prayer, asylum in Allah, has been effective in purifying fear and anxiety, as religious has been effective in reducing anxiety. The results showed that the participants have applied positive coping and positive religious submissions to avoid fear and anxiety. According to this research, it was understood that religion performed an important function in reducing fear and anxiety. Practical research on the subject will contribute to the field.

Keywords: Psychology of religion, puberty, religion, fear, anxiety, covid 19.

Acknowledgements:

-

Declarations:

1. Ethics approval:

Ethics Committee Approval for this study was obtained with the decision of Yalova University Social and Human Sciences Ethics Committee dated 3.11.2021 and numbered 2021/23.

2. Author contribution:

The author declares no one has contributed to the article.

3. Competing interests:

The author declares no competing interests.

